

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Bc. Jiří Hofman

PĚSTOVÁNÍ SOUSEDSKÝCH VZTAHŮ

Urban gardening v Česku (případová studie Prazelenina)

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil pouze uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Lysé nad Labem dne 26. června 2015

Bc. Jiří Hofman

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu své diplomové práce Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi za cenné rady, trpělivé vedení i nápady ohledně pražského urban gardeningu. Stejně tak mu děkuji, že co do motivace práci dotáhnout do zdárného konce byl vzorným vedoucím a inspiroval mě k jejímu dokončení.

Děkuji členům holešovické Prazeleniny za čas a nemalé úsilí, které mi ochotně věnovali, když odpovídali na mé otázky a hledali cesty, jak mi pomoci. Vždy ochotně se zájmem a s úsměvem. Není to samozřejmost.

V neposlední řadě děkuji svým nejbližším, že mi byli motivací a podporou ke zdárnému dokončení. Bez jejich neúnavné podpory a víry by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Obsah:

ABSTRAKT	6
ABSTRACT	7
1. ÚVOD	8
2. TEORETICKÁ ČÁST	11
<u>2.1 Urban gardening</u>	11
2.1.1 Teoretické ukotvení pojmu urban gardening	11
2.1.2 Historie v USA – kolébce urban gardeningu	16
<u>2.2 Individualizace, komodifikace</u>	19
3. PRAKTICKÁ ČÁST	21
<u>3.1 Metodologie</u>	21
3.1.1. Výzkumné cíle a otázky	21
3.1.2. Proč Prazelenina?	22
3.1.3. Kvalitativní výzkum a jeho povaha	23
3.1.4. Použité metody	25
3.1.5. Základní metodologický přístup: Případová studie	26
3.1.6. Metody získávání dat	27
3.1.6.1. Kvalitativní dotazování – polostrukturované rozhovory	27
3.1.6.2. Vlastní pozorování	30
3.1.6.3. Analýza dokumentů	31
3.1.7. Omezení kvalitativního výzkumu	32
3.1.8 Etika výzkumu	32
4. ANALÝZA DAT, INTERPRETACE	34
4.1. Prazelenina	34
4.1.1. Historie Prazeleniny	34
4.1.2. Lokalita, městské prostředí	35
4.1.3. Princip fungování	38
4.1.4. Lidé	40
4.1.5. Výpěstky	41
4.1.6. Děti	42
4.1.7. Sezónní projekt	44
5. ZÁVĚR	45
6. SEZNAM ZDROJŮ A LITERATURY	47
7. PŘÍLOHY	49

Abstrakt:

Nový fenomén urban gardeningu – městského zahradničení se začal zvolna prosazovat i u nás. Zatímco v USA, Velké Británii, Německu, Skandinávii nebo Španělsku mají městské prostory určené k produkci zeleniny svou dlouhou historii a mnohdy i politický podtext, v České republice jde stále o nepříliš zkoumaný jev.

V roce 2012 odstartovala svou první sezónu v pražských Holešovicích Prazelenina. Rozhodl jsem se podrobit tento projekt zkoumání pomocí kvalitativní strategie výzkumu a zjistit, jak projekt funguje v každodenní praxi, jaké se utvořily vazby mezi lidmi a zda má potenciál vytvářet dobré lidské společenství.

Zároveň se zaměřím na specifickou otázku, zda městské zahradničení v podmínkách Prazeleniny představuje určitou rezistentní strategii, implicitní či explicitní, vůči procesům individualizace a komodifikace.

Klíčová slova: Prazelenina, urban gardening, případová studie, vztahy, individualizace, komodifikace.

Abstract:

New phenomenon of urban gardening is taking place also in the Czech republic. Even it's quite common in the USA, Great Britain, Germany, Scandinavia or Spain, that urban gardens have a long history and sometimes also a political intentions, in the Czech republic it is still a new phenomenon.

In 2012a new urban gardening project called Prazelenina started in Prague 7 Holešovice. I decided to focus on it using qualitative research methods and find out how is Prazelenina going on.

I will also deal with possibilities of a resistance to pressures of individualization and commodification in life of Prazelenina.

Key words: Prazelenina, urban gardening, case study, relationships, individualization, commodification.

1. ÚVOD

Přesně si vzpomínám na okamžik, kdy jsem se poprvé dozvěděl o Prazelenině. Kolega na Katedře sociální a kulturní ekologie nám v roce 2012 – v první sezóně jejího fungování – tento projekt představil, jako velmi sympatickou iniciativu, do které bychom se mohli zapojit. Hledal spolek lidí, kteří do toho půjdou s ním. Zahradničení uprostřed města se nám všem zdálo jako hezká „zelená“ myšlenka, a samozřejmě jsme chtěli vědět více. Když vyřkl cenu, za kterou je možné pronajmout si jeden metr čtvereční zahrádky, bleskly mi hlavou dvě myšlenky. Za první: kolik se toho dá vypěstovat na metru čtverečním, a za druhé, mnohem naléhavější: kdo na takovou nabídku může přistoupit, resp. začaly mi běžet hlavou sumy, za jaké bych musel pronajmout naši zahradu u rodinného domku na malém městě. Tam, kde jsem celý život vyrůstal a produkce vlastní zeleniny a ovoce, stejně jako výpomoc v rodinném hospodářství u prarodičů na vesnici jsem vždy považoval za součást svého života.

Dodnes mě fascinuje, nakolik bylo toto mé první setkání s urban gardeningem v našich podmínkách příznačné, zejména pro můj pozdější výzkum, který chci v této práci prezentovat. Jednak v tom, že s myšlenkou spoluvlastnit metr čtvereční zahrádky přišel zrovna kolega, kterého bych mohl bez nejmenších pochybností označit za úspěšného městského člověka. Byl to technik. Konkrétním profesním zaměřením elitní programátor v IT, tedy oboru, který je bytostně spjat se službami – sektorem ekonomiky s úzkou návazností na nejvyspělejší urbanizované části světa. Smím-li být na tomto místě osobní, dovolím si poznamenat, že jsem u něj obdivoval hodnotovou změnu v jeho dosavadním životě. Ačkoli měl skvělé pracovní podmínky a dobře placenou pozici ve velké firmě, ačkoli svůj obor skvěle ovládal a platil za experta, ačkoli rozhodně netrpěl nedostatkem sociálních kontaktů a příležitostí, přesto cítil jakousi prázdnotu. Neustálý stres, tempo velkoměsta, tlak na výkony... to všechno mu přestávalo dávat smysl. Dnes, tedy v době, kdy se podrobněji věnuji otázce rezistence vůči individualizačním procesům ve společnosti, mi přijde příznačné, že s návrhem zapojit se do městského zahradničení přišel právě tento kolega, který mi v lecčems otevřel oči a inspiroval mě.

Myšlenka neskutečně drahého pronájmu za metr čtvereční (při přepočtu na kapacity naší rodinné zahrady) mě přivedla na otázku, nakolik jsme zvyklí vše kolem sebe přepočítávat na ekonomickou hodnotu, zisky, ztráty a investice. A „usvědčila“ mě z faktu, že i mým životem se tato komodifikace vine jako ona příslovečná červená nit. Aby také ne: už od mateřské školy se učíme jednat výhodně pro sebe sama. Celý (nejen) vzdělávací systém je pak podrobován cost-benefit analýze. A my – jako jeho produkty (!) – jsme podobným

způsobem posuzování v následném konkurenčním boji na trhu práce. Učíme se, že vzdělání je svého druhu investice do naší budoucí kariéry. Že bychom do něj jako u každé správné investice měli do něj vkládat finance v podobě školného a placených jazykových stáží, že obory, které nechrlí skvěle uplatnitelné absolventy, jsou pro společnost nerentabilní a tudíž zbytečné. Zkrátka a dobře: je těžké vyhnout se takovému pojetí člověka, ve kterém hrají hlavní roli náklady na jedné straně a zisky na té druhé.

A konečně nejzásadnější důvod, který formoval mé přemýšlení o volbě tématu diplomové práce, je zaměření mého akademického působiště. Katedra sociální a kulturní ekologie nahlíží na životní prostředí právě pohledem člověka – jedince v rámci společnosti. Jde o přiznaně antropocentrický úhel pohledu, kdy společenský pilíř trvale udržitelného rozvoje stojí (minimálně) na stejné významové rovině, jako ty zbylé. Pro takovéto paradigma je přirozeně zajímavým tématem oblast aktivit, kde se na pozadí něčeho přírodního (zahrada, pěstování, zelenina...) může utvářet cosi, co bychom z hlediska konceptu trvale udržitelného rozvoje nazvali dobrým lidským společenstvím. Tedy něčím, co člověk v minulosti vždy vytvářel a podle některých teorií právě odtržení od tradičních vazeb a sepětí s přírodou vedlo k postupné degradaci životního prostředí.

Tyto úvahy se spojily v jedno v předkládané práci. Informace o rezistentních strategiích vůči individualizaci a komodifikaci se promítly do optiky, pomocí níž jsem zkoumal lidské společenství a prostředí urban gardeningového projektu Prazelenina. Tento byl vybrán jako jeden z prvních v České republice. Ve své práci jsem se pokusil zužitkovat vše, co jsem během dvouletého výzkumu zjistil. Informace jsou o to cennější, že jsem měl možnost sledovat vývoj projektu, který byl v našem prostředí nový a nevyzkoušený, a že jsem mohl svůj terénní výzkum realizovat právě v době, kdy se stal průkopníkem a z ojedinělého „pokusu“ se stal nejmasovější projekt v zemi, jehož model se nyní snaží napodobit desítky iniciativ a sdružení.

Má práce stojí u zrodu městského zahradničení v České republice a na příkladu Prazeleniny sleduje jeho vývoj v prvních letech, kdy se z něj stala běžná městská aktivita. Popisuje motivace a postoje lidí – jak těch, kteří se pohybují na okraji a jsou „pouhými“ uživateli/konzumenty služeb, tak především dobrovolníků-organizátorů, kteří projekt berou za svůj a věnují mu volný čas a energii. Pohledem 15 z nich ilustruje fungování a zákulisí Prazeleniny, odhaluje vazby mezi členy a naznačuje plány do budoucna.

Poměrně novým tématem městských a komunitních zahrad se zabývá kniha německého novináře Martina Raspera *Urban Gardening* zahrady ve městě s podtitulem „O touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem a betonem“. Publikace díky spolupráci s KOKOZA,

o. p. s. zohledňuje částečně i český kontext, byť jde o překlad německého díla. V českém vydání vyšla v roce 2014.

Tématu se dále věnuje několik absolventských prací z akademického prostředí Univerzity Karlovy v Praze, i Masarykovy univerzity v Brně. Práce se zaobírají městskými zahradami například jako veřejnými prostory [Dolejší, 2014] nebo je zahrnují v širším kontextu jako například součást strategií pro částečné samozásobitelství. [Frélichová 2013, Suchá 2014] Z hlediska obdobných prací se žádná nevěnuje tak dlouho a tak komplexně Prazelenině. Hlavní užitou metodou v případové studii jsou polostrukturované kvalitativní rozhovory, nezúčastněné a zúčastněné pozorování a analýza sekundárních dat a pramenů, především vnější a vnitřní komunikace členů, dále vlastní PR subjektu, a z toho vycházející mediální obraz a vnitřní dokumenty spolku.

V následujících kapitolách podrobněji rozvedu použité metody, nastíním, z jakých kořenů urban gardening vychází (ve stručné historii USA) a jaké jsou jeho ozvěny v České republice (zejména současný stav u nás). Dále v teoretické části uvedu koncept individualizace jako reakce na tlaky, které s sebou přináší modernita, resp. postupné opouštění tradičních společenských uspořádání. Dále se budu věnovat pojmu komodifikace, který ruku v ruce s individualizací prostupuje vztahy lidí v městských společnostech. Zmíněné pohledy vychází primárně konceptů o „tekutosti“ doby [Bauman, 2002], která s sebou přináší potřebu navazovat nové vazby v rámci dočasných kolektivů a zájmových (relativně náhodných) uskupení. Takto vzniklé vazby nemají pevnost těch tradičních, budovaných a předávaných v rámci pospolitostí. Naopak jsou křehké, dočasné a jejich hlavním společným rysem je jejich nezávaznost, která neklade nároky na angažovanost a obětavost v rámci kolektivů, ale přináší vrtkavost a (leckdy vítanou) dočasnost, nestabilitu a volnost. A ovšem také povrchnost a jistou prázdnotu. Sociologové podobné skupiny popisují např. jako tzv. nové society, případně městské kmeny, kde je analogie „kočovníků“ mezi dočasnými zájmy a vyžitími evidentní.

V empirické části pak předložím případovou studii městské komunitní zahrady Prazelenina, a předložené koncepty na ní budu prověřovat, resp. budu zjišťovat, zda se jejich prvky a znaky objevují i v tomto prostředí. V prostředí, které 15 zúčastněných dobrovolníků nevědomky ve svých rozhovorech popsalo podobným nebo shodným termínem: „punk s dětmi, uprostřed Prahy“.

2. TEORETICKÁ ČÁST

V této části diplomové práce se pokusím nastínit teoretická východiska, ze kterých vychází mé zkoumání. Chci stručně popsat charakteristiku urban gardeningu – městského zahradničení ve světovém kontextu, který slouží jako předobraz českého pojetí městských zahrad, v této práci konkrétně v podobě holešovické Prazeleniny, které se věnují v případové studii v empirické části práce.

Rovněž stručně nastíním koncept individualizace, kterému se věnuje část výzkumu.

2.1. Urban gardening

V následujících kapitolách věnuji prostor městskému zahradničení jako světovému fenoménu. Zaměřím se nejen na etymologické pojetí slova, resp. jeho vhodný překlad, ale chci se věnovat i vizuálním projevům fenoménu a kořenům, ze kterých vychází.

2.1.1. Teoretické ukotvení pojmu urban gardening

Urban Gardening je v České republice poměrně novým fenoménem. Známe jej přibližně od roku 2012, kdy se u nás začaly podobné projekty objevovat.

Jako s novým fenoménem se s ním v našem prostředí setkáváme také terminologicky. Zatímco v zahraničí jde o poměrně ustálený pojem, v domácí terminologii nebyl příliš zřetelně ukotven ještě v nedávné době. Jeho definici a teoretickému uchopení bych se rád věnoval na samý úvod zkoumání. Od něho se totiž odvíjí (a k němu směřuje) podstatná část následujících zjištění.

Do českého jazyka překládáme termín Urban Gardening jako městské zahradničení. Použití pojmu „zahrádkaření“ by bylo nesprávné, protože ten si v našich podmínkách s sebou nese přílišné konotace a etymologický odkaz k „zahrádkám“, které evokují v českém prostředí tradiční zahrádkářské kolonie. Jejich „život“ se sice může odehrávat (a zpravidla odehrává) také ve městech, ale tam vzájemná podobnost s urban gardeningem končí. Určujícím faktorem zahrádkářských kolonií (osad) je plocha. Zahrada, která patří buď zahradníkovi nebo jinému majiteli (městu). Ta je v principu uzavřená, nepřístupná. Tvoří svět sám pro sebe. Nepřenositelný, uzavřený a svébytný. [Gibas; Novák; a kol., 2013]

Naproti tomu pojem zahradničení (gardening) vychází z činnosti samotné (přeneseně i ten, kdo ji vytváří – zahradník). Tu lze praktikovat kdekoli – i ve velkoměstské zástavbě. Není náhodou, že základem zde není stabilní zelená plocha k obhospodařování, ale naopak jakési „instantní“ záhony, které lze relativně jednoduše vystavět a nebo naopak zbořit a přesunout na jiné místo.

Urban gardening i český ekvivalent městské zahradničení jsou dnes etablované pojmy běžně používané jak lidmi zapojenými do samotných projektů, tak např. i novináři referujícími o nich nebo širokou laickou veřejností. Ekvivalentně k tomuto termínu se používá i pojmu komunitní zahrada. Ten má ovšem dle některých pojetí navíc jiný obsah (viz dále).

Hlavním nositelem významu v označení urban gardening je nicméně přídavné jméno „urban“. Právě to, že se jedná o městské zahradničení je charakteristické, resp. charakterizující. Jde o zahradničení, které se odehrává výhradně v kulisách měst a velkoměst. To je to, co jej odlišuje od jiných typů rostlinné produkce v malém či velkém měřítku, to je to, co městské zahradničení definuje a dává mu specifický obsah, koncept a podobu.

Městské kulisy totiž přinášejí určité determinanty, které spoutávají vizuální projevy urban gardeningu víceméně do jednoduté podoby, a tím jej vlastně druhotně definují. Prvním je bezesporu omezený prostor. Většinou se pěstování odehrává na nevyužívaných pozemcích, bývalých parkovištích, v prolukách mezi zástavbou, v „ladem ležících“ vnitroblocích činžovních domů, na střeších, případně na okrajích zahrad, parků nebo rumišť, případně tam, kde to můžeme nazvat novou městskou divočinou... [Lawson, 2005]

Malý prostor se pak nutně promítá do podoby zahrad. Jednotlivé záhonky jsou limitované co do velikosti i co do zahradnického zázemí a jakési zahradní „atmosféry“. Není tu (nemusí tu být) totiž paradoxně mnoho zeleně. Zahrada může vzniknout na jednoduté betonové ploše nebo asfaltu, ostatně tak je tomu i u Prazeleniny. Nemusí zde vzniknout žádná „oáza zeleného klidu uprostřed velkoměsta“. Hovoříme-li o atmosféře, ta pak může být i vyloženě provozní, technická.

Záhony sestavené z palet, prken, velkých pytlů nebo jinak koncipované produkční plochy jsou uspořádány tak, aby na co nejmenším prostoru vznikl co největší produkční potenciál. V místech se spíše improvizovaným a velmi omezeným prostorem (jako například střechy neprůmyslových budov) se využívá principu vertikality, kdy jsou jednotlivé záhony vrstveny i nad sebe. [Lawson 2005] To vše dává vzniknout svébytnému prosotru, který je – ač sám v tuzemských prostorech stále ještě nepříliš běžný – poměrně snadno pochopitelný a obytný i pro nově příchozího účastníka.

Další z klíčových vlastností urban gardeningových projektů je to, že si v rámci celistvosti plochy zachovávají svoji diverzitu v detailu. I když se jedná o uzavřené bloky se společnými prostory, vystupující na venek jednoduté, při bližším pohledu vždy najdeme pravidelné a svébytně udržované menší plošky, na které je pěstební plocha systematicky

rozrastrována. Je to dáno systémem spolu-práce, kdy si jednotliví účastníci pronajímají nebo dostávají do správy jeden či více záhonů.

Záhony jsou naplněny zeminou. Princip určité umělosti, nepůvodnosti zahrad v rámci velkoměsta umocňuje fakt, že ve většině případů se jedná o zeminu dovezenou na místo až následně, nikoli místní. Aby měla co největší úživnost a sezónní produkce byla pokud možno maximální, je většinou dovážena zemina kvalitní, případně ještě obohacená substrátem. V situaci, kdy si účastník projektu pronajímá prostor k pěstování, očekává, že pěstování půjde „samo“ – tedy není tu prostor pro neúrodnou půdu, případně její dodatečné zkvalitňování v rámci sezóny (zelené hnojení apod.). To vše se odvíjí od malé plochy a času, které jsou pěstitelům k dispozici. Kromě toho městská půda je často kontaminovaná industriálním a městským prostředím. Z průmyslových provozů, dopravy, apod. Zvláště v případě urban gardeningových projektů, které jsou nezdědka zřizovány na místě již nevyužívaných továrních a jiných komerčních areálů.

Nedílnou součástí městských zahrad je jejich otevřenost. Oproti již zmíněným zahrádkářským koloniím, které jsou uzavřené okolnímu světu, a naopak k ještě většímu uzavírání přispívá vnitřní integrace do organizace svazového typu, městské zahradničení je příkladem zcela opačným. Urban gardeningové projekty se otevírají svému bezprostřednímu okolí, pracují na svém PR a publicitě, zvou mezi sebe další členy a většinou mají ambici stát se veřejným (veřejně využívaným) prostorem.

Jak již bylo naznačeno výše, tato klíčová vlastnost, tedy otevřenost, „veřejnost“ jednotlivých zahrad zvláště v našem prostředí svádí k ekvivalentnímu označení „komunitní zahrady“. Tyto pojmy nicméně nemusí nutně splývat dohromady.

Byť terminologicky nejsou v českém prostředí definice těchto dvou pojmů jasně ukotvené, ze zahraničních publikací poměrně jednoznačně vyplývá, že mezi nimi figuruje jasná ambivalence. To ostatně ukazuje i česká praxe, kde ze spíše sporadických pokusů o definice můžeme tuto nejednotu postihnout.

S pojmem urban gardening se v zahraničních publikacích operuje takřka výhradně jako s „procesním“, technologickým. Městské zahradničení není samo o sobě kvalitou, jako spíše prostředkem odpovídajícím na místní podmínky, tedy kulisu „nezahradnických podmínek“ města, a zaměřeným spíše produkčně. Pojem „urban gardening“ tedy odpovídá především na otázku kde (jak) se pěstování odehrává.

„Městská zahrada je dle našeho názoru jakákoli zahrada, která využívá městský prostor různého typu (volná půda, betonové plochy, střechy administrativních či jiných budov) pro vytváření míst pro městské pěstování a/nebo kompostování, není zde tedy podmínkou

aktivní zapojení místních obyvatel/komunity do programu zahrady. Naopak, městské (sic) zahrady mohou plnit různé funkce v závislosti na své (sic) zaměření.“ [Lankašová, 2013] Vedle toho označení komunitní (community) reflektuje spíše typ vztahů uvnitř projektu, resp. způsob jeho organizace, s jasným odkazem na komunitu. Tedy společenství lidí, kteří k sobě mají blízko a jsou vzájemně spojeni. Například na základě již existujících vnějších vazeb, ustavených zcela mimo rámec zahrady (např. komunita věřících, komunita pacientů v léčebně, školní komunita, spolky apod.). Daný typ komunity se zasadí o vznik společné zahrady a tu pak může (nebo nemusí) otevřít i veřejnosti. Zahrada pak vždy slouží účelům komunity – ať už produkčním nebo komunitně-kultivačním. Prvotní rámec a členskou základnu tedy tvoří komunita.

Komunita samozřejmě může vzniknout i druhotně a to právě na základě společného zájmu nebo místa setkávání, kterým ovšem může být i společný zahradnický projekt.

Podobá se tedy, že pojem městské zahradničení spíše indikuje kulisy a technickou stránku projektu (výše popsané determinanty prostředí, cíle, motivace účastníků...), naproti tomu komunitní zahrady ukazují na typy vazeb mezi účastníky a jejich vzájemnou svázanost, resp. pevnost pout mezi nimi. Komunitní zahrady tedy odpovídají spíše na otázku kdo (jak).

Z výše uvedeného vyplývá, že mezi oběma kategoriemi (městskými a komunitními zahradami) není vztah ekvivalence, nýbrž koexistence. Obě kategorie nepokrývají jeden a ten samý fenomén. Zároveň se ale vzájemně doplňují a ve svém obsahu jsou určitě prostupné. Jak je patrné, městské zahrady mohou postupem času inklinovat ke komunitnímu charakteru, stejně jako komunitní zahrady mohou vedle těch klasických uzavřených mít i podobu otevřenou, městskou, v improvizovaných urbanizovaných podmínkách.

To ostatně potvrzuje i praxe známá z českého prostředí, kde městské zahrady bývají svými zakladateli už od počátků označovány jako komunitní (byť, budeme-li se držet terminologie a praxe zahraniční, zcela jistě ve svých počátcích nepřesahují mantinely prostého městského zahradničení bez komunitního charakteru).

„Pro zahrady vznikající v posledních letech v městském (sic) prostředí se vžil název komunitní. Většina projektů realizovaných (sic) na území hlavního města Prahy má skutečně především komunitní povahu. Zahrady nejsou zaměřené produkčně, ale věnují se spíše rozvoji vztahů na místní úrovni a pěstování je zde především prostředkem k naplňování dalších potřeb zapojených jednotlivců nebo skupin.“ [Lankašová, 2013]

Lze říci, že zatímco v zahraničí známe projekty městského zahradničení již desítky let (viz následující kapitole), u nás se jedná o fenomén nový, zažívající prudký nárůst obliby.

V roce 2012 vznikly v Praze dva pilotní projekty. Na sídlišti Jižní Město se v bývalém kulturním centru otevřelo KC Zahrada. Za zrodem stály Lucie Lankašová a Kristina Regalová ze sdružení KOKOZA. Díky dobře zvolené strategii a know-how ze zahraničí nezůstalo sdružení KOKOZA pouze u jedné městské komunitní zahrady, ale vydalo se směrem sociálního podniku k výrobě a distribuci vermikompostérů, plánům na komunitní městskou kompostárnu a poskytování svého know-how dalším podobným projektům. Zkratkové slovo KOKOZA je odvozeno od hlavní náplně činnosti: KOMunitní KOMpostování a ZAHrada. Vzhledem k tomuto rozvoji svou původní městskou zahradu na sídlišti Jižní Město poměrně rychle předaly do rukou samotných pěstitelů a zůstaly v pozici „vzdálené podpory“.

Druhým z pilotních projektů byla právě sledovaná Prazelenina, která je dodnes považována za modelový příklad urban gardeningu u nás a rozrostla se do pozice „leadera trhu“. To vše pro to, že se podařilo zajistit aktivní členskou základnu, v dobrém slova smyslu se podařilo nastartovat růst a zájem o zahradu a za vydatného budování vlastního PR se stala známou a úspěšnou. Nakonec začalo tuto aktivitu podporovat i vedení MČ Praha 7. Vzhledem k faktu, že historii Prazeleniny se věnuji v samostatné kapitole této práce, omezím se nyní pouze na tvrzení, že v kontextu Prahy, potažmo celé České republiky, platí holešovická zahrada za úspěšného a respektovaného průkopníka urban gardeningu v našich podmínkách.

Jejími příklady se inspirovaly i jiné městské zahrady, které začaly fungovat v následujících letech. Postupně vznikaly KZ Kuchyňka, Ulitej záhon, Zahrádka na balkoně, Komunitní Meduňka, Zahrádka u tety Olgy, Smetanka, Kompost, Sousedský záhonek Archangelská Kodaňská, Zahrada Na Pankráci, ZEBRA, Plechárna, Vidimova, Záhon Mílová, Komunitní zahrada Na Domovině.

A dále: Mezigenerační městská zahrada, Zapomenutá zahrada, Komunitní zahrada Komunitního centra Ateneo v Motě, Ekozámeček Stroupeček, Zelená komunitní zahrada, Zahrada Liberec, ZAZemí, Zahrada Šumbark, Zahrádky bez hranic/Ogródky bez hranic, Hravá zahrada, Za(o)hrada, Zahrada v pytli, Plecinkáry.

Některé z projektů se potýkají se stejnými problémy, jako v začátcích Prazelenina a zanikají nebo mění své stanoviště. Z hlediska komplikací jsou to zejména v městském prostředí nejisté (drahé, krátkodobé) pronájmy pozemků a s tím ruku v ruce jdoucí nejistota (nemožnost projektů budovat si stabilnější a dlouhodobější zázemí), případně

složitá spolupráce s vedením městských částí (nulová podpora a naopak překážky byrokratického charakteru).

V současné době se na území hlavního města Prahy nacházejí výše jmenované funkční urban gardeningové projekty.

Další obdobné bychom mohli hledat v Brně, Olomouci, Ostravě, Mostě, Liberci...

2.1.2. Historie v USA – kolébce urban gardeningu

Zatímco v České republice je městské zahradničení fenoménem posledních čtyř let, ze zahraničí známe hojně příklady podobných pěstitelských projektů v rámci městského prostředí už desítky let. Ostatně české projekty většinou čerpají svou inspiraci právě ze zahraničí.

Za původce pěstitelských městských aktivit bývá obecně považována krize zdrojů – velká hospodářská deprese na přelomu 19. a 20. století a následně ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století dala vzniknout zahradám ve Spojených státech amerických, stejně jako nedostatek potravin ve světovými válkami zmítané Evropě urychlil (a leckdy i nastartoval) vznik podobných projektů ve Velké Británii, Francii, Německu nebo Španělsku. Za typický příklad lokální autarkie v podobě samozásobitelských pěstebních konceptů v době potravinové a sociální krize, je běžně pokládána Kuba a její městské zahrady a farmy nejen v Havaně.

V České republice nemůže být o krizi zdrojů v současné době řeč ani v nejmenším. Přesto (a nebo právě proto!) je zajímavé sledovat vznik podobných projektů v relativně zajištěné společnosti moderního středoevropského velkoměsta. Je nasnadě, že spíše než na materiální nedostatek, vyrůstá z materiálního přebytku, a spíše než krizi zdrojů snad přihlížíme reakcím na krizi veřejného prostoru, případně společenskou kompenzaci, která nutí individualizovaného jedince realizovat své potřeby jinde.

Jak už bylo naznačeno, (i) české projekty hledají inspiraci právě v zahraničí a díky tomu implicitně či explicitně následují jejich materiálně-vizuální vzor a často přejímají i principy a hodnoty fungování. Proto světový kontext nemohu zcela opominout, ačkoli případová studie Prazeleniny vychází právě a jen z reálií tohoto holešovického projektu a snaží se k němu přistupovat pokud možno bez dřívějších kognitivních zkušeností z jiných oblastí. Aby byla metodika výzkumu zachována, pečlivě jsem během sběru a vyhodnocování dat odlišoval místní a cizí reálie a znova a znova jsem získané obrazy podroboval kritice, zda nejsou jen stínem zkušeností cizího kontextu, se kterým výzkumník nutně do výzkumu vstupuje.

Tuto kapitolu nicméně beru jako součást širší definice a popsání fenoménu urban gardening. Nakonec abychom mohli zkoumat, co je na českém městském zahradničení výjimečné, musíme nejprve znát obecnosti jiných podobných projektů a mít jakýsi referenční rámec, ke kterému budeme vztahovat.

Počátek městských zahrad nelze dohledat úplně, protože v prvopočátcích osídlování byly i zahrady součástí měst a jejich periferií. Nicméně tento časový horizont sahá daleko jak za rámec samotné práce, tak i za rámec vytyčený pojetím moderní urbanizace 19.-21. století. Jisté je, že zahrady – ve smyslu společných urban gardeningových projektů – v určité chvíli přestaly být součástí městského života, aby se jí zase postupně staly. Za počátek tohoto postupného návratu je obecně považován krach britského peněžního ústavu Baring Brothers banking house, což neúměrně zvedlo cenu komodit v zámoří a neslo s sebou prohlubující se ekonomickou krizi, provázenou nedostatkem práce i potravin. [Lawson, 2005: 23] Tehdy nezávisle na sobě odstartovaly tři projekty s vizí samozásobitelství v těžkých časech: Vacant Lot Cultivation Associations, Children's School Garden Movement a Civic Gardening Campaign. Nutno podotknout, že všechny stály na zapojení místních obyvatel a všechny byly v časech krize hojně podporovány představiteli státu nebo místní samosprávy. [tamtéž] Jak dále prezentuje Lawsonová, projekty jako Vacant Lot Cultivation Associations byly úspěšné, protože dávaly nezaměstnaným obyvatelům (nejprve v Detroitu) práci a obživu. Volné městské pozemky byly uvolněny pro pěstování a tato aktivita byla municipalitou hojně podporována (finančně, materiálně i publicitou). Výsledkem byly výpěstky pro vlastní obživu i prodej, pozvednutí lokální (potažmo státní, protože projekty se rozšířily za hranice Detroitu po potřebných částech USA – Boston, New York, Chicago...) ekonomiky skrze subvencovanou práci a v neposlední řadě udržitelnou aktivitu, která měla smysl sama o sobě. Význam těchto zahrad byl prozatím pouze humanitární, resp. ekonomický, protože ve chvíli, kdy se ekonomická situace Spojených států zlepšila, většina těchto zahrad oficiálně ukončila činnost.

Podobný osud mělo i sdružení Children's School Garden Movement. Bylo podporováno hojně státem a svůj rozmach zažilo v období 1890-1920, kdy Spojené státy sužovaly ekonomické problémy. V období první světové války dokonce hnutí změnilo název na „Armádu“ (U. S. School Garden Army). Do chodu aktivit významně intervenovaly spolky učitelů a dobrovolnická sdružení matek, která se etablovala kolem vzdělávacích zařízení. Zahrady měly v té době funkci nejen ekonomicky samozásobitelskou, ale i osvětovou a

pozitivně propagandistickou. Nicméně i tyto pokusy končí s ekonomickým růstem pozdější doby, kdy se Spojené státy americké na čas dostávají z vleklých krizí a válek.

Do třetice do stejného období (1890-1920) spadají Civic Gardening Campaigns, které nejsou ovšem motivovány čistě ekonomicky, ale jsou státem subvenovány jako aktivita okrašlovacích spolků a spolků žen. Podpora je nejen v rovině finanční a materiální (např. osivem), ale také v rovině formální, kdy stát úředně vyhlásí podporu „zvelebování“ okolí. Vznikají tak sousedské dvorky, společné zahrádky a zákoutí, mající funkci nejen produkční, ale zejména okrašlovací. Tyto kampaně v mnohém navazovaly na předchozí dvě jmenované a kooperovaly s nimi (resp. vzájemně se prolínaly a doplňovaly v rámci jedné politiky). Když se Spojené státy zapojily do první světové války, plnily tyto spolky roli aktivizační a propagační. Spojené státy se podporovaly sužovanou Evropu i materiálně a jednou z forem pomoci bylo právě pěstování zeleniny a ovoce na různých nevyužívaných pozemcích, zahradách domů, v parcích, podél silnic a tratí atd. [Lawson, 2005]

Lawsonová uvádí statistiku produkce, kdy se obyvatelé Spojených států zapojili do materiální pomoci Evropě a jen v roce 1918 vypěstovali a poslali do Evropy ovoce a zeleninu za více než půl miliardy amerických dolarů a na pěstování se podílelo na 5,3 milionu „lidových“ zahradníků. [tamtéž: 118]¹

Během světové krize ve 30. letech dvacátého století se historie znovu opakovala. Pro potřeby samozásobitelství se znova rozjely městské zahrady, tentokrát navíc hojně podporované charitními organizacemi a radnicemi (místními zřízeními). Stát na sebe nenechal s pomocí dlouho čekat a na soukromých i komunitních zahradách přispíval hlavně materiálně až do roku 1937, kdy projekt končí.

Victory Gardens z období druhé světové války jsou považovány za jedny z nejznámějších. Sice byly ustaveny během druhé světové války, nicméně roce 1941 po útoku na Pearl Harbor, kdy vláda nabádala domácí obyvatele, aby zbytečně neplýtvali surovinami, se do propagace myšlenky opět vkládá armáda, aby bylo jisté, nakolik je situace vážná. V roce 1944 Victory Gardens vyprodukovaly přes dvě pětiny národních dodávek zeleniny. Po válce jejich obliba opět klesla, nicméně z některých se utvořily komunitní zahrádky tak, jak je známe dnes.

¹ The campaign was a voluntary effort to promote domestic food production so more farm-raised food could be sent overseas. Guided by government agencies and volunteer organizations, American households in 1917 planted approximately 3.5 million gardens, produced \$350 million worth of food, and canned 500 million quarts of fruits and vegetables. The program expanded, so that in 1918, 5,285,000 million gardens were planted, \$525 million in food produced, and 1.45 billion quarts of fruits and vegetables canned. [tamtéž: 118]

Hnutí komunitních zahrad započalo ve velkém ve Spojených státech amerických v sedmdesátých letech minulého století. Mělo nádech politického tlaku a vycházelo z principů zeleného hnutí. Aktivisté povětšinou zabírali volnou půdu, ale byl to svého druhu manifest proti developerským velkorysým projektům a státní podpoře takových aktivit². Podobné snahy trvají dodnes

2.2. Individualizace, komodifikace

Následující kapitola stručně seznamuje s pojmem individualizace a komodifikace

Úhel pohledu, kterým chci nahlížet urban gardening ve specifickém příkladu holešovické Prazeleniny, vychází z širšího pojetí procesu individualizace jedince ve společnosti. Ten je sám o sobě známým konceptem, nad kterým se dle Librové sociologové relativně shodnou. Chápu jej jako přechod od tradiční, převážně zemědělské pospolitosti ke společnosti průmyslové, což byl proces charakteristický pro 18. a 19. století. Uvolňovaly se tradiční vazby, sociální role a kulturní normy spojené s třídou, pohlavím, náboženstvím a lokalitou, rostla osobní svoboda jednotlivce a možnost jeho voleb a autonomních rozhodnutí; život se stal otevřenější a pružnější. [Librová, 2009: 11]

Nové nároky, které kladly tyto změny na jedince, dále eskalovaly v 20. a 21. století. Člověk byl vržen do nepřehledných struktur společnosti, ve které se náhle ocitá sám a jsou na něj kladeny stále větší nároky na sebekontrolu a sebeurčování (ovládání) na jedné straně, avšak na straně druhé je jeho život stále více určován nepřehlednými podmínkami trhu. Ruku v ruce s tím pokračuje dle Librové uvolňování sociálních vztahů (individualizovaných) jedinců, pokračuje atomizace rodin, mění se způsob spotřeby i způsob trávení volného času, a na druhé straně se stupňuje vliv nepřehledných mechanismů na jedince, sociální struktura získává v rostoucí míře abstraktní charakter, sílí význam světově založených sítí. [tamtéž: 12]

Ačkoli někteří autoři, jako například Ulrich Beck, zmiňují sémantický rozdíl mezi pojmy individualizace a individualismus, kdy pojem individualizace chápou jako onen institucionální tlak z vnějšku, resp. objektivně probíhající procesy spojené s moderní společností. Librová naproti tomu poukazuje na skutečnost, že tento proces nevyhnutelně vede k individualismu, jakožto výsledku. Proto v jejím pojetí oba pojmy splývají v jeden a při pokusu o definici dochází k názoru, že společnými definičními rysy všech pojetí je východisko, že jednatel má větší význam než jakýkoliv kolektivní útvar. □ tamtéž □

² Srov.: In New York City and elsewhere, community gardens are sites of confrontation between city-backed developers and local residents fighting to preserve these spaces of alternative production, community, and ethnic expression (...)community gardens are portrayed as spaces of antigentrification activism and struggle for the right to the city. [Aptekar, 2015]

Librová dále upozorňuje na fakt, že obecně vyjadřovaný morální odsudek individualizmu bývá v environmentálním diskurzu provázen stereotypními příklady z každodenního životního způsobu: individualizmus plodí konzumní mentalitu, sklon k získávání a hromadění předmětů, neochotu sdílet domácnost a její vybavení, lpění na individuální dopravě, nezájem lidí o veřejné dění a vůbec neochotu vstupovat do solidárních vztahů. Librová tyto odsudky chápe jako nepodložené, resp. jen malá část (např. plýtvavost malých rodin) je dokázána patřičnými studii. Dále poukazuje na zřejmý rozpor, kdy tyto stejné rysy v minulosti byly chápány jako výsledek tlaku společnosti na jedince, potlačení svobodných individuálních voleb. [tamtéž: 14-15]

Naopak vyvázáním člověka z tradičních společenství se jedinec jako individuum osvobodil a stal se ve složité společnosti svobodných jedinců rovněž svobodným. Tento tlak rozměňování tradičních vazeb vede ovšem jedince k stále větší tekutosti doby. Rozměňuje se nejen kauzalita, ale i ukotvenost jedince v pro něj známých strukturách. To ho vede k stále větší kompetitivnosti na úkor ostatních jedinců. Aby uspěl, musí kalkulovat, musí do sebe investovat a neohlížet se na druhé, protože druzí v pospolitosti jsou v tomto pojetí jeho konkurenti. Stává se z něj dle Lazzarata sílící individuum, protože takový všeobjímající tlak na individualitu drtí pospolitost.

S tím úzce souvisí pojem komodifikace, tedy stav, kdy vše, co má hodnotu, je preferováno. A naopak vše, co je preferováno, je přepočítáváno na hodnotu. Komodifikace je stav, kdy ona míra nutnosti kalkulovat a investovat dostupuje vrcholu. Stav, kdy v zájmu kompetitivnosti a konkurence jedinec dělá vše již jen s motivem zisku. Hodnoty a ohledy jsou stranou, nastupuje cost-benefit analýza.

Rezistentní strategie oproti komodifikaci a individualizaci je děláni něčeho pro (vnitřní, nemateriální) hodnotu samu. Altruismus a nezištné pojetí reality.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Metodologie

V následující kapitole bych se rád věnoval použitým metodám. Vysvětlím, proč jsem zvolil kvalitativní přístup. Stručně ozřejmím výzkumné cíle a otázky a popíšu chronologii výzkumu, která vedla k finálním výsledkům.

Konkrétněji se zaměřím na vysvětlení výběru zkoumané lokality, selekci a práci s respondenty a blíže osvětlím, jak probíhal sběr dat, jejich analýza a interpretace. Poslední podkapitolu chci věnovat i etice výzkumu a omezením použitých metod – validitě a reliabilitě.

3.1.1. Výzkumné cíle a otázky

Ke zkoumání urban gardeningového projektu jsem přistoupil jako ke zkoumání fenoménu. Znamená to v prvním plánu přístup co možná nejkomplexnější, ale vždy se zaměřením na konkrétní účastníky. Právě lidé tu totiž hrají klíčovou roli. Jejich nasazení dává vzniknout všemu, co je kolem. Dává růst projektu samotnému. Z definice městského prostoru a dispozic, které pro pěstování poskytuje, jednoznačně vyplývá, že podmínky jsou poněkud stísněné. V městském zahradničení mají záhony k sobě blízko. Pytle nebo záhony jsou naskládány jeden vedle druhého a technická zázemí jsou společná. Otázkou, která se tedy nabízí, je, zda v takovém prostředí mají k sobě blíže i lidé.

Na tento aspekt jsem se chtěl ve svém výzkumu zaměřit především. Poskytuje společné pěstění lidem i vzájemnou blízkost? Vzniká v místě urban gardeningového projektu i dobré lidské společenství, které je nezbytnou součástí sociálního pilíře v konceptu trvale udržitelného rozvoje?

Na jedné straně by dané výchozí podmínky mohly člověka vést ke vzájemné pomoci a sdílení (výpomoci, solidaritě, kooperaci). Na druhé straně jsou projekty stále zasazeny do podmínek (velko-) měst, kde je (v dnešní době už tak vysoký) tlak na omezené zdroje a vzájemnou konkurenci a kompetici v mnohém ještě umocňován. Městské zdroje jsou limitované a roste jejich cena. Vzájemná konkurence vytváří tlak, který je znatelný ve všech odvětvích: vzdělání, bydlení, zaměstnanost... atd. Tyto ambivalence jsou samy o sobě zajímavé a byly částečným vodítkem v mém zkoumání. Vytyčují směr, kterým se ubírají další výzkumné otázky.

V prvním okruhu výzkumných otázek mě tedy zajímali lidé sdružení kolem organizování Prazeleniny – Jak Prazelenina funguje v běžném provozu? Jaké jsou praktické aspekty

organizace podobného projektu? Jaké jsou role lidí v rámci Prazeleniny? Co v Prazelenině hledají a co tu získávají (případně: je to něco, co jim v městském prostoru chybí)? Jaké jsou vztahy a důvěra mezi členy navzájem? Scházejí se i mimo Prazeleninu? Funguje projekt na bázi sousedských vztahů? Vzniká kolem Prazeleniny opravdu komunita/dobré lidské společenství? S jakými problémy ohledně fungování se členové organizačního týmu potýkají?

Druhý plán sledoval vedle prvotních motivací a zapojení lidí hlouběji solidaritu (především dobrovolníků) s ostatními jedinci zapojenými do komunity, resp. šířeji pojato: vzepření se oněm ekonomicky tržním principům individualizace a komodifikace. Výzkum byl součástí projektu „Od zahrádkových osad ke guerilla gardeningu: zahrádkaření jako rezistentní strategie?“ na Katedře sociální a kulturní ekologie Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Ten se prostřednictvím řešitelského týmu zabýval otázkou, nakolik různé formy zahrádkaření (zahradničení), ať již v podobě zahrádkářských kolonií, komunitního zahradničení či guerilla gardeningu, představují určité rezistentní strategie, implicitní či explicitní, vůči procesům individualizace a komodifikace. Interpretováno do podmínek této práce tedy výzkumná otázka zní: Nakolik představuje urban gardening rezistentní strategii, implicitní či explicitní, vůči procesům individualizace a komodifikace.

3.1.2. Proč Prazelenina?

Pro účely této práce jsem si vybral původně dva urban gardeningové projekty na území hlavního města Prahy. Bylo to ještě v době, kdy byly u nás jediné svého druhu. Tehdy už sice existovaly sousedské záhony ve vnitroblocích městských domů (např. v Brně), nicméně rozsahem se jednalo spíše o výjimečné první náznaky. Městské zahrady s širokou členskou základnou a etablovaným funkčním konceptem a systémem fungování se objevily až od jara 2012. Představovaly pilotní projekty urban gardeningu v České republice: byly to Prazelenina v Praze 7, Holešovicích a KC Zahrada na sídlišti Jižní Město. Vznikly ve stejné pěstební sezóně, tedy prakticky zároveň, přesto právě Prazelenině je připisováno prvenství, protože zahájila svou činnost ve velkém – s desítkami pytlů a s ambicí stát se pravou městskou aktivitou po vzoru urban gardeningových projektů na Západě a ve Skandinávii. Prazelenina rovněž získala větší mediální prostor a cílila svou komunikací na početnější skupinu obyvatel.

Ambice KC Zahrada byla od počátku odlišná. Vsadila na úzce lokální a víceméně výhradně sousedské obsazení záhonů. Nenacházela se v centru Prahy, takže zdaleka

neoslovovala tak širokou cílovou skupinu. Svým umístěním se sama definovala a druhotně selektovala své participanty v lokálním duchu.

Navíc prostor KC Zahrada byl od počátku omezenější a projekt nebyl koncipován jako masový, což předurčilo jejího „konkurenta“ – Prazeleninu, k tomu, aby se stal leaderem pražských, potažmo českých městských zahradnických projektů.

Ačkoli jsem paralelně sledoval dění v obou lokalitách, mé počáteční zkoumání mě víceméně intuitivně spíše poutalo k Prazelenině. Zpočátku to byl i osobní zájem (viz Úvod), který toto nezúčastněné pozorování vychyloval spíše ve prospěch Prazeleniny. Rozvíjela se mnohem dynamičtější a spontánnější. V KC Zahrada se ustavila nepříliš početná skupina angažovaných pěstitelů, kteří se sice do provozu zapojovali pravidelně, nicméně od začátku se zdálo, že KC Zahrada sleduje odlišné cíle od Prazeleniny. Bylo menší, ne tolik otevřené světu (nemělo občerstvení), fungovalo na okraji Prahy...

Pro finální rozhodnutí, že modelovým příkladem urban gardeningu v českých podmínkách se pro účely mého výzkumu stane Prazelenina, nakonec hrály roli dva aspekty: jednak fakt, že Prazelenina uspěla ve svých vizích a stala se masovým participativním projektem (a samozřejmě že cílila na mnohem větší a rozmanitější skupinu lidí). Jednak mě zaujal vývoj v zahradě samotné, kdy se kolem zakladatelů vytvořila komunita dobrovolníků, kteří si vzali projekt za svůj. Tomu přispívaly pozitivně i negativně organizační problémy s pozemky a chodem kavárny, což z Prazeleniny činilo zajímavé výzkumnické pole, kde díky interakcím vnitřním mezi členy navzájem, i těm vnějším – s úřady, lokálními stakeholdery i prostou veřejností, vyrostl největší urban gardeningový projekt v České republice. Šance být u tohoto dění a sledovat jej z pozice výzkumníka byla neopakovatelná.

3.1.3. Kvalitativní výzkum a jeho povaha

Povaha výzkumu, který jsem aplikoval v urban gardeningovém projektu Prazelenina, vychází bytostně z principů kvalitativních. Tedy takových metod, které oproti kvantifikování zkoumaných dat vychází spíše z pojmů, významů, zaměřují se na jádro sdělení a nepokouší se jeho povahu svázat čísly. Jak uvádějí Strauss a Corbinová: *„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“* [Strauss; Corbinová, 1999: 10]

Právě vzájemné vztahy lidí zapojených do městského zahradničení považuji pro svůj výzkum za zásadní téma. Proto jsem preferoval užití kvalitativních metod výzkumu. Zřetel

na podrobnou výpověď jedince, resp. zaměření na jádro sdělení a všechny nuance by mi pravděpodobně neposkytlo žádné dotazníkové šetření ani jiné metody kvantitativní, ve kterých bych se snažil postihnout většinou část vzorku. Zvláště v sociálních vědách má tento způsob zkoumání své nepostradatelné místo [Hendl, 2005].

Zaměřil jsem se tedy na podrobné výpovědi lidí – jejich pocity, postřehy a zkušenosti a ty následně pečlivě zaznamenával a analyzoval.

Metodologicky je běžný postup, kdy kvalitativní výzkumník předem stanovuje téma výzkumu a základní výzkumné otázky, které lze ovšem během samotného sběru dat nebo analýzy modifikovat, doplňovat, případně i revidovat. Kvalitativní výzkum lze tedy považovat za emergentní, pružný. [Hendl, 2005] Zvolené téma a snaha o maximálně komplexní přístup k nepopsanému fenoménu urban gardeningu s předem vytyčenými okruhy v podobě výzkumných otázek klade velké nároky na jistou volnost ve výzkumu. Postupy, kdy sběr dat a jejich analýza probíhají současně a dovolují výzkumníkovi revidovat zvolené cesty (o kterých nelze bezpečně předem tvrdit, že budou správné, a které zejména během sběru dat mohou zavést výzkumníka na jiná a mnohem zajímavější pole zkoumání), plně splňují nároky, které na ně téma klade.

Navíc kvantifikace s sebou nese daň v podobě schematizace problematiky a vytržení interpretovaných dat z jejich přirozeného prostředí a vazeb, v jejichž rámci dostávají poněkud jiný rozměr. Ondrejko [1996] zdůrazňuje, že sociální jevy neexistují mimo jedince, nýbrž vždy se zakládají na interpretaci individua jako příslušníka sociální skupiny. Stejně tak sociální skutečnost nemůžeme předem objektivně identifikovat a žádá si vždy interpretaci jako sociální činnost, která nemůže fungovat bez přísného vycházení z významu jejího obsahu – a ten se zásadně mění se situací. Nadto příliš rigidní formulace hypotéz na počátku – tak, jak problematiku pojímají kvantitativní metody – mohou vést k tomu, že empirická data nepomohou odhalit neanticipované vztahy v datech a neumožní formulovat nové hypotézy tak, jako právě kvalitativní přístup. Použité výtky dále konkretizuje Petrusek [1993] s tím, že (např.) metoda dotazníkového šetření je z povahy individualistická a neřeší problém vzájemné propojenosti jedinců v komunitě. Navíc jde o statický postup, tedy takový, který neuvažuje dynamiku výzkumu ani procesy ve skupině (což by v případě dlouhodobého výzkumu vedlo k nutnosti průběžně opakovat šetření a vyžadovalo by to jiné – „násilnější“ a těžkopádnější přístupy. Petrusek dále poukazuje na statistické limity kvantitativních šetření, které eliminují extrémní. Byť extrémní mohou být často nositeli výjimečného významu. V prakticky metodologických doporučeních Petrusek

dále shrnuje úskalí kvantitativních postupů, kdy jejich rigidní forma může zcela pominout diverzitu respondentů. Unifikuje je do mantinelů otázek a celý výzkum svazuje do dimenzí formuláře, přičemž většinou opomíjí to, co leží mimo ně. A zároveň těžkopádně zachází s faktem, že jedna otázka může mít pro různé respondenty různé konotace i význam. [in Hendl, 2005]

Pro všechna tato uvedená hodnocení jsem se ve svém pojetí přiklonil ke kvalitativnímu zkoumání, protože je mi bytostně bližší, mám s ním praktické zkušenosti (na rozdíl od kvantitativně-statistických metod) a dává prostor pro zkoumání fenoménu v jeho celistvosti, stejně jako možnost personalizovaného přístupu k respondentům a možnosti nezbytného porozumění a doptávání se v detailech.

Ovšem, že i kvalitativní výzkum má svá mnohá rizika a značné limity, vyplývající z jeho povahy. Těmto omezením se budu věnovat v subkapitole na konci této části.

3.1.4. Použité metody

Metody výzkumu bych rozdělil v rámci celého projektu na dvě etapy. V prvopočátcích jsem ke zkoumání přistoupil s čistým zájmem o projekt samotný, tedy logicky jsem své pozorování soustředil zejména na řadové účastníky Prazeleniny. Zajímaly mě jejich motivace pro vstup, cíle, jejich hodnotové orientace a postoje. V této fázi, kdy probíhala primárně rekognoskace terénu a podmínek, za kterých se projekt děje, považuji za stěžejní metody vlastní nezúčastněné a zúčastněné pozorování a analýzu sekundárních pramenů, zejména pak vnitřní a vnější komunikace a mediální obraz Prazeleniny. Tato etapa trvala přibližně jeden rok – tedy v období sezón 2013 a 2014. V tomto období jsem se zúčastňoval běžného dění v Prazelenině i výjimečných společných oslav/akcí.

Vzhledem k povaze výzkumu, kdy jsem chtěl nahlédnout do principů fungování projektu a popsat jeho zákulisí především z pohledu organizátorů, jsem postupně nahlédl, že klíčem k rozpoznání principů a chodu Prazeleniny jsou primárně organizátoři/dobrovolníci sdružení kolem občerstvení v maringotce. Oni a jejich rodiny tvoří jakési stabilní jádro Prazeleniny, a pro hlubší poznání a kvalitní data budu muset oslovit především tuto skupinu.

Druhá etapa výzkumu probíhala v letech 2014-2015 a hlavními použitými výzkumnými metodami byly zúčastněné pozorování a hloubkové polostrukturované rozhovory s klíčovými organizátory/dobrovolníky Prazeleniny. Zvolené metody a jejich konkrétní průběh popíši podrobně v následujících kapitolách.

3.1.5. Základní metodologický přístup: Případová studie

Jak už jsem zmínil v předchozích kapitolách, je smyslem práce porozumět kvalitně jednomu pražskému urban gardeningovému projektu (který byl vybrán jako vzorový příklad urban gardeningových projektů v ČR) a podrobit jej komplexnímu zkoumání, jakožto fenoménu. Zjišťovat motivace jeho členů, zkoumat jeho praktické fungování apod. V těchto zmíněných bodech jej navíc podrobit reflexi, zda nese určité známky (implicitní nebo explicitní) rezistenční strategie vůči individualizaci a komodifikaci.

Jako nejvhodnější pro tento výzkum jsem zvolil případovou studii, neboť právě ta se soustředí na jednotlivý případ coby zástupce širší skupiny vzorků a tento následně zkoumá v celé jeho komplexnosti a dostupnými (vhodnými) metodami. Dle Hendla [2005] se pojetí výzkumu jako případové studie liší právě v „zaostření“ na konkrétní případ. Zatímco ve statistickém šetření se výzkumník snaží získat relativně omezené množství dat od velkého počtu objektů, v případové studii je cílem získat pokud možno maximum různých údajů o jednom (nebo několika málo) zkoumaném objektu. „V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. (...) Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům.“ [Hendl, 2005: 104] Podobně i Břicháček [Miovský, 2006] uvádí, že ideální využití případové studie je právě pro případy, kdy zkoumaný objekt je typickým případem, resp. zástupcem určité skupiny. Yin považuje strategii případové studie vhodnou tehdy, ptáme-li se výzkumnými otázkami proč nebo jak a máme omezenou kontrolu nad zkoumanými procesy. Zároveň se Yin odkazuje na další podmínky, za kterých je vhodné použít jako základního typu výzkumu právě případovou studii. Jde o situace, kdy zkoumaný problém nebo fenomén je aktuální a soudobý. [tamtéž]

Příklad holešovické Prazeleniny splňuje všechny výše uvedené body. Lze ji považovat za typického zástupce určitého fenoménu (urban gardeningu), navíc velmi aktuálního. Mezi lidmi a jejich jednáním je přímá kauzalita, která determinuje i interpretaci dat a jejím pominutím v rámci rigidního kvantitativního výzkumu, případně „rozpuštěním“ v kontextech vícero zkoumaných objektů, bychom se dopustili značného zjednodušení. Proto je důležité zachovat právě daný kontext informací a podívat se na celý fenomén komplexněji – zacílením pouze na objekt jeden.

Z hlediska klasifikace případových studií se setkáme s dělením dle počtu zkoumaných objektů (jednopřípadové a vícepřípadové [Miovský, 2006]) případně dle velikosti a sociální složitosti zkoumaného případu (osobní případová studie, studie komunity, studium

sociálních skupin, studium organizací a institucí, zkoumání událostí, rolí a vztahů, které se může prolínat s předchozími jmenovanými [Hendl, 2005]).

Předkládaná práce dle této klasifikace spadá do kategorie jednopřípadových studií a svým zaměřením leží na pomezí studie komunity (kdy se hlavně v případě organizátorů jedná o poměrně uzavřenou sociální skupinu se známkami komunity, byť takto není formálně rámována) a studia sociálních skupin s rysy zkoumání rolí a vztahů.

Aby byla případová studie případovou studií, musí splňovat zásadní požadavek: musí být ohraničená jak technicky, tj. specifikovanou lokalitou a časovým horizontem výzkumu, tak i tematicky. Musí být jasně stanovena témata a výzkumné otázky, případně okruhy, v jejichž mantinelech se bude zjišťování a pohybovat a musí být jasné, na co hledá odpovědi. [Miovský, 2006] Studie holešovické Prazeleniny je v tomto smyslu ohraničena časově na období od pěstební sezóny 2013 (jaro 2013) do poloviny pěstební sezóny (červen) 2015, kdy vznikla tato práce. Tedy přibližně na dobu dvě a půl pěstební sezóny. Lokálně je omezena výhradně na prostor urban gardeningového projektu, tedy na areál bývalého holešovického pivovaru v ulici Komunardů č. 42. Výhradně tam probíhal výzkum a odehrávají se tam veškeré aktivity projektu. Obsahovému a tematickému vymezení věnuji prostor v jiných kapitolách této práce.

3.1.6. Metody získávání dat

3.1.6.1. Kvalitativní dotazování – polostrukturované rozhovory

Rozhovory patří dle Hendla do jedné z hlavních skupin metod sběru dat v empirickém výzkumu. Tvoří komplexnější alternativu ke strohému a rigidnímu šetření pomocí dotazníků, kdy otázky formulujeme a předkládáme je v hotové formě respondentovi bez možnosti postihnout plný kontext odpovědi, jeho interpretace, vnímání situace apod. Představuje vhodnou metodu k vlastnímu výzkumníkovu pozorování v terénu, k interakci s informátorem a platí za zdroj hodnotných výzkumných informací. [Hendl, 2005] Stejně tak je to ovšem nástroj pracný a časově nákladný. [Disman, 2002]

Vzhledem k potřebě splnit zásadní požadavek případové studie, tedy její ohraničenost, byla pro potřeby práce zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů, které výzkumníkovi dovolují předem vytyčit pole dotazování a pokrýt potřebná témata (nic nevynechat a dát výzkumu jednotný rámeček), nicméně stejně tak jemu i respondentovi umožňují z vytyčeného schématu tematicky odcházet a přinášet nová témata nebo prohlubovat ta

vytyčená. Přiměřeně volná struktura tvoří jádro dotazování, resp. výpovědí, nicméně umožňuje výzkumníkovi flexibilně reagovat a respondentovi dává prostor zohlednit vše, co jemu připadá významné. Přílišná strukturovanost se v kvalitativním dotazování nedoporučuje. [Hendl, 2005: 164]

Metoda polostrukturovaného rozhovoru tedy vychází z principu pevného jádra otázek [Miovský, 2006: 160], které se doplňuje otázkami kontextuálními, tedy takovými, které vyplynou s rozhovoru s daným respondentem. Mohou mít charakter doptávání se, motivace informátora pomocí chápavých přitakání nebo otázek vzbuzujících zvědavost, případně se může jednat o dotazy, které vyplynou ze vzájemné interakce výzkumníka a informátora a mohou přinášet do interview i zcela nové směry.

Pro účely práce vzniklo celkem 20 polostrukturovaných rozhovorů v průměrné délce přibližně 55 minut na rozhovor. Všechny rozhovory byly s informovaným souhlasem respondentů natáčeny na diktafon a až na výjimky se uskutečnily v prostorách Prazeleniny. Pro oslovování informátorů byla zvolena kombinace metod. Někteří byli osloveni přímo a záměrně [viz Miovský, 2006]– to byli ti, kteří byli vytipováni na závěrečné slavnosti zakončování sezóny, kdy si přišli sklidit vlastní pronajatý pytel, který byl ovšem zanedbaný a bylo zřejmé, že jeho péči nevěnovali maximum času a úsilí. Ti se rozhodli projekt Prazeleniny následně opustit. Takoví respondenti byli pro účely práce cenným zdrojem informací. Tato skupina také tvoří výjimku z pravidla, že všechny rozhovory se uskutečnily v prostorách urban gardeningového projektu. Druhou přímo vytipovanou skupinou jsou lidi, kteří jsou v rámci Prazeleniny výjimeční tím, že se účastní jejího života, ale nemají tu pronajatý záhon v podobě pytle.

Další skupina účastníků byla oslovena na základě terénního pozorování, kdy pro účely práce byli zvláště vhodní ti jedinci, kteří do Prazeleniny dochází pravidelně a často.

Třetí, nejpočetnější skupinou, byl tým dobrovolníků/organizátorů. Zde se jedná o informátory vysokého významu [Hendl, 2005: 194], kteří jsou schopni podat požadované informace ze zákulisí chodu Prazeleniny a mohou tedy poskytnout informace klíčového významu. V tomto případě se kontaktace informátorů děla předběžně elektronickou poštou, kdy byli všichni členové cca dvacetičlenného organizačního týmu osloveni s předběžnou informací, že ve zvoleném časovém úseku je budu kontaktovat přímo v prostorech Prazeleniny a budu je prosit o participaci na výzkumu. To se nicméně dělo už v době, kdy jsem se projektu Prazelenina účastnil již jako přímý účastník (zúčastněný pozorovatel) a s některými ze členů jsem se znal. Nábor informátorů (z řad dobrovolníků

se jich výzkumu zúčastnilo 14) tedy probíhal metodou sněhové koule, kdy mi jednotliví respondenti dávali kontakt na další zúčastněné a zejména dávali tipy na druh informací, které se od konkrétních lidí pravděpodobně podaří získat.

Z hlediska samotného vedení rozhovorů jsem se snažil do výpovědí co nejméně zasahovat, případně naopak povzbuzovat informátora k dalším vysvětlením a doplněním. Neinvazivní a povzbuzující vedení bylo podpořeno, dle Hendla, i vhodným začátkem a koncem interview, kdy na samém začátku se má výzkumník snažit prolomit bariéru nedůvěřivosti mezi ním a respondentem. V případě rozhovorů v Prazelenině to bylo vždy otázkou na to, jak se informátoři k projektu Prazelenina dostali. To se ukázalo ve všech případech jako dotaz, který měl potenciál tuto formální bariéru odstranit a účastníky výzkumu nechat rozmluvit na patřičné téma. Naopak dobře vedeným závěrem rozhovoru se naopak dařilo získávat kontakty a doporučení na další informátory, resp. kontakty stávajících respondentů pro případné doplňující otázky nebo revizi proběhlého... [Hendl, 2005]

V průběhu rozhovorů byla hojně využívána metoda sondáže (probingu), kdy se dotazující doptává otázkami, které míří do hloubky již vyřčeného. [tamtéž]

Získané rozhovory následně prošly transkripcí a byly kódovány v otevřené verzi programu Atlas pro účely další analýzy a vyhodnocení pomocí metody zobecňování a shlukování do trsů [Mioviský, 2006: 221]. Kategorie převážně vycházely z výzkumných otázek, nicméně během analýzy jsem se nevyhnul faktu, že nějaké dílčí kategorie nebyly anticipovány předem a vyvstávaly až v průběhu interpretace.

Pro ukončení sběru dat zmiňují metodologové nezbytný prvek saturace. [Mioviský, 2006][Hendl, 2005] Ve svém výzkumu jsem se hranici saturace rozhodl překročit a sběr dat jsem ukončil teprve tehdy, kdy se odpovědi na jednotlivé otázky bezpečně opakovaly v několika po sobě jdoucích rozhovorech a zkoumání nepřinášelo po delší dobu žádné nové výsledky.

Seznam jádra otázek i ukázkový přepis jednoho z rozhovorů příkládám v přílohách. Rozhovory jsem se nicméně rozhodl ke své práci nepřikládat, protože respondenti mluvili otevřeně o vztazích v relativně uzavřené skupině, a hrozí tedy reálné nebezpečí, že ve veřejné práci by mohly být i anonymizované odpovědi v rámci malé komunity rozklíčovány a nevhodně dezinterpretovány nebo špatně vyloženy, což nechci. Všichni oslovení informátoři mi poskytli maximální součinnost, dali mi důvěru a někteří z nich mě zavázali mlčenlivostí. Rozhodl jsem se jim poskytnout úplnou bezpečnost dat a nezveřejním žádný z rozhovorů – v případě kontroverzních výpovědí jsem výrok vždy

interpretoval a uvedl na něj odkaz v textu, který značím velkým písmenem R a číslem. Číslo určuje pořadí rozhovorů tak, jak byly v terénu získány. Slíbenou mlčenlivost a anonymitu budu v rámci etiky výzkumu beze zbytku dodržovat.

Za nedostatek považuji, že se mi v průběhu výzkumu nepodařilo do interview zapojit i hlavního iniciátora založení Prazeleniny a autora myšlenky přenést do Holešovic urban gardeningový projekt Matěje Petráňka. S panem Petráňkem jsem osobně hovořil na několika workshopech a seminářích nebo přednáškách na téma zahrad ve městě. Nicméně nebyly to výzkumné polostrukturované rozhovory, ale vždy pouze rozhovory informační k nějakému konkrétnímu tématu. Matěje Petráňka jsem se snažil několikrát oslovit přes osobní zprávy a žádosti o interview, zprostředkovaným kontaktem přes navázanou síť v Prazelenině, případně pomocí náhodného setkání přímo v zahradě. K nahrávanému rozhovoru však nikdy nedošlo, což považuji za příznačné – jak je patrné dále, Matěj Petránek Prazeleninu opustil v roli iniciátora a propagátora a projekt „předal“ svým nástupcům.

3.1.6.2. Vlastní pozorování

Pozorování jako základní metoda výzkumu má v metodologii již dlouhou tradici. Má za úkol zachytit co nejširší spektrum dění a fenoménů v rámci pozorované skupiny, lokality nebo děje.

Lze jej dělit dle několika kritérií. Pro účely této práce vystačím s dělením dle Hendla na skryté nebo otevřené dle toho, zda o výzkumníkovi zkoumané objekty vědí. Dále na zúčastněné nebo nezúčastněné – dle míry participace výzkumníka na daném projektu/zkoumaném dění. Dělení na strukturované či nestrukturované pozorování vychází z povahy pozorování, tedy zda probíhá podle předem daného schématu (struktury) či nikoli. A konečně pozorování umělé či přirozené spočívá v míře přirozenosti zkoumané situace. [Hendl, 2005]

Mé pozorování se během výzkumu vyvinulo z nezúčastněného ve zúčastněné, převážně nestrukturované a přirozené. V průběhu času se vyvíjelo a od prosté rekognoskace terénu jsem se dostal až ke zúčastněnému pozorování, kdy jsem byl přítomen poradám týmu, řešení zákulisních detailů chodu Prazeleniny po zavíracích dobách apod. Stejně jsem se od role „pozorovatele jako účastníka“, který funguje jako tazatel, provádí pozorování, ostatní členové skupiny jsou si vědomi jeho totožnosti, ale málo se zúčastňuje dění ve skupině, přesunul do role „účastníka jako pozorovatele“, který přijímá roli rovnoprávného člena skupiny, ale účastníci jsou si vědomi jeho role výzkumníka. Často jsem v této roli pomáhal

s úklidem po denní službě a hodnotil současný stav Prazeleniny a nálady v týmu s přítomnými z řad organizátorů. [tamtéž] [Miovský, 2006]

Výhod zúčastněného pozorování se využívá zpravidla v situacích, kdy dle Hendla existují velké rozdíly mezi pohledy členů a nečlenů sledované skupiny [Hendl, 2005: 193] a když je jev obtížně přístupný mimo skupinu. Oba nároky Prazelenina splňovala – a to zejména v rámci ustavené komunity. Jak se během výzkumu ukázalo, nebylo těžké proniknout „z ulice do zahrady“, ale spíše z řadového uživatele „za bar maringotky“ do řad organizátorů a naopak. Pro lepší vzájemné pochopení a vyšší vypovídací hodnotu, jsem ve snaze pokrýt co nejširší spektrum participantů v Prazelenině, musel přikročit v použitých metodách právě i ke komplexnímu pozorování.

Sebe, jakožto pozorovatele, jsem se snažil z pozorování vyjmout dle pravidla epoché, kdy výzkumník sám sebe upozadí – „vloží sebe sama do závorek“ [Miovský, 2006: 147], případně k výzkumu přistupovat vědomě s pravidlem deskripce, tj. že nehodnotí a neinterpretuje data, nýbrž je pouze popisuje v přímém sledu tak, jak se staly. [tamtéž] Sesbíraná data z pozorování jsem psal vždy na nadepsaný list papíru a zakládal do společné složky chronologicky. Listy byly nadepsány titulem pozorování a datem a vždy byly (pokud možno striktně ještě na místě, aby nedošlo ke zkreslení dat vlivem časového posunu zápisu) popsány důležité výstupy z pozorování – osoby, události, časy, stav věcí, postřehy... [Silverman, 2005]

3.1.6.3. Analýza dokumentů

Jako doplňkovou metodu jsem v předkládané práci použil rovněž analýzu dokumentů a druhotných materiálů urban gardeningového projektu Prazelenina. Jedná se jak o vnitřní dokumenty spolku, tak především o jeho komunikaci na venek, tedy vlastní propagaci, záznam dění, komunikaci s uživateli/členy apod.

Tyto materiály jsem analyzoval spíše pro pochopení sebepojetí zapsaného spolku Prazelenina, stejně jako kontext, ve kterém se odehrávají hlavní aktivity jeho členů.

3.1.7. Omezení kvalitativního výzkumu

Stejně jako jsme v úvodu kapitoly nahlédli nedostatky kvantitativního zkoumání, musíme v jejím závěru zmínit i limity kvalitativního výzkumu. Ze své definice musí vycházet z podrobného popsání konkrétního příkladu a proto je jako jeden z nedostatků často zmiňována přílišná „upjatost“ a z toho plynoucí špatná zobecnitelnost na zbytek

vyskytujících se jevů. Vysoká validita při nízké reliabilitě. Nicméně při vhodném výběru zkoumaného objektu lze tento aspekt, jak již bylo naznačeno výše, do značné míry eliminovat. Je-li objekt typickým představitelem skupiny dalších potenciálně zkoumatelných vzorků, lze jej použít jako modelové východisko, případně jako vzor, s jehož pomocí lze zjištěné teze aplikovat a dále je prověřovat ve specifických podmínkách nových zkoumaných objektů. [Miovský, 2006]

Podobně Silverman zmiňuje existenci analytického přístupu, kdy vedle správného účelového výběru můžeme zobecnitelnosti dosáhnout i použitím analytického modelu, který podobně předpokládá, že zobecnitelnost je možná na základě existence kteréhokoli případu. [Silverman, 2005]

Určitým limitem kvalitativního dotazování je fakt, že se celý proces děje neautomatizovaně, nestandardizovaně, což dává prostor pro možné nepřesnosti v dotazování, záznamu, transkripci, kódování i analýze dat. Na druhou stranu dle Hendla je tato představa do jisté míry iluzorní, neboť standardizace postupů sama o sobě nezaručuje bezchybnost metody nebo kvalitnější analýzu a výstupy. Naopak nestandardizovaný postup umožňuje stále znova a znova revidovat a podrobovat kontrole zvolený postup. Hendl uvádí na příkladu špatně sestaveného kvantitativního dotazníku nemožnost jeho revize. A ani v případě, že je sestaven korektně, nemožní nám standardizované dotazování – právě kvůli standardizaci – podrobit zkoumání a ověřování například fakt, zda respondent správně porozuměl otázce.

To vše uvádím na tomto místě proto, abych objasnil, že každý výzkum má své limity a je třeba jej podrobit kritice právě optikou použitých metod. V posledku jsou získaná data jen odrazem vnímání respondentů, nikoli reálným odrazem skutečnosti – a na to je třeba dbát při každém kroku plánování výzkumu a interpretaci získaných dat.

3.1.8. Etika výzkumu

K výzkumu jsem se snažil přistupovat s respektem ke všem etickým pravidlům výzkumníka. Všechna data i jména jsem zachoval v anonymitě a s respektem k soukromí všech zúčastněných. U polostrukturovaných rozhovorů jsem vždy předem získal informovaný souhlas respondentů se záznamem jejich výpovědí a s jejich zapojením do výzkumu a informoval je, že výstupy budou anonymizovány a kromě akademických účelů nebudou nikde (komerčně ani nekomerčně) zveřejněny nebo využívány třetími osobami.

Ve všech fázích výzkumu byla respektována dobrovolnost participantů a jejich svoboda a právo kdykoli výzkum přerušit a vyžádat si odstranění dosud pořízených záznamů.

Během celého výzkumu jsem dbal na transparentnost. Mimo částí, kdy jsem vystupoval jako nezúčastněný anonymní pozorovatel, jsem vždy dbal na to, aby lidé, kteří se přímo zapojili do zkoumání, věděli o výzkumu a jeho rozsahu a znali mě osobně, mé cíle a účely práce, pro kterou výzkum provádím.

4. Analýza dat, interpretace

Tuto část své práce věnuji případové studii holešovického urban gardeningového projektu Prazelenina. V této části diplomové práce budu analyzovat rozhovory a výsledky

analýzy sebraných dat se pokusím vztáhnout k výzkumným otázkám a dát do patřičných souvislostí.

4.1. Prazelenina

Následující kapitola odpovídá na základní výzkumné otázky tak, jak byly předneseny. Jednotlivé logické rámce vycházejí z analýzy sebraných dat tak, jak byly postupně shlukovány a abstrahovány ve vyšší tematické celky.

4.1.1. Historie Prazeleniny

Historie Prazeleniny se začíná psát na jaře roku 2012. Tehdy Matěj Petránek s kolegou Jiřím Novákem založili projekt městské komunitní zahrady. Od začátku fungovala v městské části (MČ) Praha 7 a od počátku nesla dnešní název Prazelenina.

Osoba zakladatele Matěje Petrána se ukázala jako klíčová, protože sám povoláním architekt se zájmem o využití veřejného prostoru měl vztah k Praze 7 – Holešovicím a byl ochoten opustit dosavadní zaměstnání a věnovat se projektu alespoň jeden rok soustavně a na plno. Petránkův zájem o veřejný prostor a komunitní projekty ho dovedly do Skandinávie, odkud vzešla inspirace i pro Prazeleninu.

Idea založit sdílenou zahradu s pytlí naplněnými hlínou se ukázala jako životaschopná. O pronájem pytlů byl od počátku zájem a s vydatnou podporou propagace vlastních aktivit se podařilo již od začátku rozjet funkční model městské zahrady s kavárnou v podobě přistavené maringotky, která by zároveň nabízela i drobné vegetariánské občerstvení. [R4] Od počátku byly součástí konceptu i kulturní a společenské akce na podporu „života“ v zahradě.

Nově vzniklý model s sebou nesl náročnost denního provozu a obsluhy v maringotce, přičemž toto břemeno nesl převážně zakladatel Petránek spolu se dvěma pomocníky.

První sezóna Prazeleniny ukázala na několik nedostatků tohoto pojetí. Prvním z nich byla náročnost obsluhy a nemožnost zvládnout provoz ve 2 (3) lidech. Znamenalo by to denní nasazení těchto lidí, které by musel podnik uživit. Když Petránek dovršil první rok Prazeleniny, tedy ten, který mu byl ochoten věnovat naplno, musel řešit tento problém. Jak postupovat v otázce kavárny/občerstvení, resp. její obsluhy.

Druhým bylo zjištění, o jak moc lokální projekt se jedná. Pro rozjezd fungujícího „podniku“ byla potřeba velká reklama a ohlasy v médiích a do vlastního PR vložili zakladatelé nemálo energie. Dostavil se výsledek v podobě velkého počátečního zájmu v podobě pěstitelů ze všech koutů Prahy, aby se záhy ukázalo, že ani ne v polovině sezony je

značná část pytlů zanedbaná a na jejím konci si podstatná skupina zahradníků nepřijede své záhony sklídit a zazimovat. Byli to ve velké většině ti, kterým se myšlenka městského zahradničení zalíbila, chtěli se jí účastnit, ale na denní dojíždění a péči o záhon nezbýval čas nebo chuť. (R4)

Třetí zásadní zjištění se událo rovněž na konci první sezóny, kdy vypršel roční nájem pozemku a jeho majitel nechtěl nájemní smlouvu obnovit. Tehdy se projekt – byť úspěšný a žádaný – ocitl na pokraji zrušení. Ještě na jaře 2013 byla budoucí sezóna nejistá a Matěj Petránek, stále ještě vůdčí postava zahrady musel usilovně hledat podporu a pochopení jinde. Našel ji u MČ Praha 7 a Prazelenina se mohla stěhovat do stávajících prostor. Zlomový okamžik přinesl nejen zmíněnou podporu, ale také zapojení většího počtu lidí. Prokázal jejich nasazení a vůli věnovat energii do fungování zahrady.

4.1.2. Lokalita, městské prostředí

Při bližším pohledu na lidské společenství musíme hledět nejprve na kulisy, v nichž se formuje, vyrůstá, mění a interaguje s okolím. V jakémisi prvním plánu jsou tato východiska určována dobou a všeobecným nastavením – systémem. Jdeme-li více do hloubky, podmínky se konkretizují. Z abstraktních veličin jako ekonomické uspořádání světa, tempo doby nebo politický establishment, které člověka přímo či nepřímo tlačí k individualizaci a společnost jako takovou k atomizaci, se dostáváme k materiálním determinantům – reálným kulisám, ve kterých společenství fungují.

Město je forma společenského soužití, která jeho obyvatelům poskytuje na relativně malé ploše koncentrované spolu-bytí. Nabízí služby, různé typy občanské vybavenosti, práci. Zároveň poskytuje kulturní vyžití a mnoho sociálních podnětů. Do města se lidé stěhují za prací. V dobách rané urbanizace se vytvářely městské aglomerace kolem továren a dělnických kolonií. Pracovní síla, kapitál a trh se koncentrovaly na malé ploše a vznikaly umělé prostory stvořené k životu na vysoký výkon. Oproti přírodě, která nabízí rozhled do šířky, rostlo město do výšky. Dražší půda a kapitál tlačily jeho obyvatele k progresi a stále rostoucí produkci. Postup od volné přírody ke svázanému městu by se dal popsat jako postup od extenzity k intenzitě.

Od individuality jedince, který stojí v přírodě nebo na vesnici/malém městě při snaze zajistit si živobytí sám o sobě, a přesto se může spolehnout na tradiční společenské rodinné nebo sousedské vazby, díky nimž je ukotven v jakési obytnosti, se posouváme právě skrze proces urbanizace k velkoměstské „krajíně“, kde je jedinec sice obklopen stovkami a tisíci dalších lidí, tito jsou mu ale cizí a v jistém smyslu se mu na malé ploše plně intenzivních

tlaků stávají konkurencí. Uprostřed velkoměstské společnosti je jedinec paradoxně osamocen a odkázán pouze sám na sebe a svou bezpečnou obytnost těžko hledá.

V Případě holešovické Prazeleniny se jedná o intravilán velkoměsta. Prostředí s rozvinutou infrastrukturou, hustou městskou zástavbou tří a vícepatrových bytových činžovních domů v kombinaci s nově budovanými developerskými projekty na pozadí starých průmyslových holešovických čtvrtí a brownfields. Samotná lokalita Prazeleniny je toho skvělým příkladem. V sousedství stojí obydlené činžovní domy, z druhé strany pak rekonstruovaný a na moderní bydlení a služby přestavěný městský pivovar.

Samotný urban gardeningový projekt stojí již třetí sezónu přibližně na polovině jinak nevyužívaného parkoviště, které je majetkem Městské části Praha 7. Pro Prazeleninu je ideální svou pozicí, vlastníkem i zázemím, které poskytuje. Organizátoři si jej postupně vybavili improvizovanými rozvody vody a elektřiny a vybavili jej jednak zázemím nezbytným pro provozování pěstitelských aktivit, jednak zázemím pro občerstvení a pro sezónu 2015 i velkou pecí na pečení chleba, která sem byla převezena z centra DOX, kde lidé zapojení do projektu Prazeleniny pod její hlavičkou pořádali workshopy „sousedského pečení chleba“. Pec nově stojí v centru zahrady a bude využívána pro podobné aktivity přímo na území pozemku. Jedna z maringotek je spolku, druhá je formálně zapůjčena z majetku zakladatele Matěje Petránka. V loňské sezóně Prazelenina investovala do velkého stanu, který stabilně stojí poblíž maringotky a dotváří zázemí zahrady.

Pozemek se často objevoval v rozhovorech s jednotlivými respondenty z řad organizátorů/dobrovolníků. Zatímco z řadových účastníků parcelu a zařizování kolem ní nezmínil nikdo, organizátoři jej tematizovali poměrně často. Narážka na problémy s původní lokalitou nebo starosti ohledně nejistoty s prodlužováním smluv se u dobrovolnického týmu vynořily přibližně ve dvou třetinách případů. Všechny kódy s tímto spojené však nenesou jednoznačně negativní podtext. Pozitivní hodnocení mají zmínky o pozemku jako takovém. „*Pro nás je ideální. Těžko říct, co by se tady semlelo, kdyby nám ho vzali. Většina z nás bydlí fakt za rohem a myslím, že kdybysme nesehnali někde blízko něco jinýho, tak v týhle podobě to skončí. Budou tam jiný lidi. My asi ne. Maximálně občas z nostalgie na pivo.*“ [R5] Jiní dokonce zmiňovali nevyhnutelnost takové varianty: „*No, je to o penězích, že jo. Tenhle pozemek je moc lukrativní na to, aby tady Prazelenina vydržela na věky.*“ [R3]

Lokalita je klíčová ještě v jedné věci. Zahradníci se v rozhovorech shodovali, že většina ze zúčastněných je přísně lokálních. Bydlí v docházkové vzdálenosti a tento fakt často tematizovali v rozhovorech všichni respondenti. Ve všech případech v pozitivním

hodnocení. Výjimku tvořily jen zmínky o třetích osobách, které Prazeleninu opustili. Tam získávalo hodnocení negativní nádech. Stejně tak u zpovídaného ex-člena Prazeleniny byla hodnocení lehce s negativním příznakem.

To potvrzují i data z terénního pozorování, kdy na první pohled upoutá, že v Prazelenině se schází stabilní jádro návštěvníků (nejen z řad organizátorů), kteří chodí pravidelně a denně, což – jak potvrdilo následné prověřování v rámci rozhovorů – by nebylo možné v případě bydlení někde ve vzdálenějších lokalitách. Ostatně empiricky to prokázal i první ročník Prazeleniny, ke kterému se organizátoři v rozhovorech často vrací a vzpomínají na něj jako na rok, kdy se pěstovalo „napůl“, čímž odkazují k řadě nesklizených nebo zanedbaných pytlů v rámci slavnosti uzavírání sezóny 2012.

Koncept městského zahradničení tedy v částech výzkumu „trsech“, ve kterých vyvstalo jako společné téma „Lokalita“, dostal možná překvapivě poněkud nečekaný rozměr – fakt, že se setkávání děje na bázi zahradničení, tedy činnosti, při které musí být zahradníci přítomni téměř denně (musí zalévat), se značně promítá do složení zapojených lidí. Ačkoli sám sebe od počátku v PR materiálech rámoval jako „pražskou zeleninu“, tedy produkt pro všechny obyvatele Prahy, ukázalo se, že jeho lokálnost je klíčová a že ji determinuje právě zvolený koncept pěstování.

S tématem lokalita vyvstalo z rozhovorů ještě jedno zjištění: mnoho zúčastněných hledí na městskou část Prahu 7 jako na místo, které je v rámci Prahy výjimečné. V rozhovorech zazněly odkazy na „specifika městské části“, padaly pojmy jako „městečko ve městě“ a v hodně rozhovorech se spojení „Praha 7“ vyskytovalo spolu s různě skloňovaným pojmem „změna“ – ať už se pojilo s obsazením radnice, kdy nově nastoupivší garnituru hodnotili členové Prazeleniny v pozitivně laděných vyjádřeních, nebo po architektonické stránce a co do složení obyvatelstva.

„Já tady bydlím deset let a tady to jako prodělalo viditelnou změnu. Sociální i kulturní... jako vopravdu, že to je vidět... že to jako už není dávno špinavá... jako nemá to ten špatnej zvuk... dávno.“ [R2]

Velmi často tematizovaným pojmem v souvislosti s okruhem „lokalita“ byl pak v rozhovorech okruh, který by se dal nazvat nadřazeným slovem občanská vybavenost. Zvláště ve vztahu k dětským hřištím a zázemí pro rodiny s dětmi. Zabarvení vycházelo přibližně půl na půl (pozitivní versus negativní), nicméně to bylo ovlivněno pouze kontextem, v jakém bylo téma zmíněno. Při vyšší míře abstrakce jednoznačně identifikujeme, že mluví-li respondent pozitivně, pak zcela jistě hovoří o vybavení a zázemí Prazeleniny, jakožto volnočasové aktivitě pro rodiny s dětmi. Jsou-li spojení

převážně negativní, vymezuje se většinou respondent proti nedostatku podobných zázemí jinde v rámci městské části.

Posledním místem, kde téma lokality vyvstalo, byly sousedské spory. V několika rozhovorech (mimo jiné i ze záznamů zúčastněného pozorování) vyplynulo téma jednoho konkrétního souseda-stěžovatele, který na aktivity Prazeleniny pravidelně volá policejní hlídky, aby prověřily, zda je fungování v pořádku (např. při opékání buřtů, nebo jiných ohnů apod.).

Závěrem musím dodat, kde téma lokality nezaznělo, byt' mohlo. I to je totiž předmětem výzkumu – tedy vedle pozitivistického prověřování co *je* také zjišťování toho, co *není*. Zde si nelze nevšimnout, že zahradníci v rozhovorech netematizovali lokalitu ve smyslu lokálnosti výpěstků. Nehovořili o nich jako výjimečných, protože lokálních. Takové pojetí známe z jiných samozásobitelských projektů. [Frélichová, 2013; Suchá, 2014]

4.1.3. Princip fungování

Prazelenina funguje formálně jako zapsaný spolek, který sdružuje veškeré aktivity, vystupuje za Prazeleninu navenek a nese za ni i formální odpovědnost.

V jeho řadách se sdružuje přibližně 20 dobrovolníků, kteří jednak řeší praktický chod zahrady, jednak se střídají ve službách při obsluze „za barem“ maringotky. Praktickým chodem se rozumí vše kolem projektu.

Z rozhovorů jednoznačně u většiny organizátorů vyvstalo téma fungování, a to poměrně otevřené, jako otázka do budoucnosti. Z vyhodnocování kódů jednoznačně vyplývají rozpaky, které organizační tým řeší. Se slovem fungování se často pojí výrazy jako „změna“, „otázky“ nebo „neshody“. To potvrzuje i analýza výstupů zúčastněného pozorování – nelze si nevšimnout, že tým Prazeleniny stojí na rozcestí a bude řešit otázku, co dál. V letošním roce se navýšil počet pytlů na celkových 170. O pěstění je zájem a pro Prazeleninu je dobře, že má velkou členskou základnu. Na druhou stranu objevují se určité ambivalence, které svědčí o tom, že to tak úplně není. Mnozí členové vypovídají v tom duchu, že Prazelenina dosáhla svého limitu. Další hovoří dokonce o tom, že jej překročila. Přibližně u 40% respondentů se s fungováním a počtem účastníků pojily výrazně negativní zabarvení. „*Nejsme žádná kavárna nebo co..., já nejsem žádnéj profi barman. Dřív jsem to dělal pro kamarády a to pivo si dal s nima. Ted' mi sem přijde vystajlovaná slečinka, ať ji prej udělám frappé...*“

Prozatím vše funguje v zaběhnutých kolejích. Na otázku v rozhovorech „*Co vás na Prazelenině překvapuje?*“ jsem dostal častokrát odpověď „*Že to funguje samo.*“ Podobá

se, že velká většina organizátorů projektu věnuje nezištně svůj čas, energii a znalosti. Dělají to zcela bez nároku na jakýkoli honorář, a dělají to proto, že se navzájem znají a protože je to baví. Z hlediska výzkumných otázek může být právě toto jedna z odpovědí, ptáme-li se po explicitních či implicitních rezistentních strategiích vůči fenoménu individualizace a komodifikace. Zde se instinktivně shromažďují lidé kolem společného projektu, ze kterého nemají žádnou finanční satisfakci, naopak za něj sami platí a investují do něj čas i energii. A zatím se zdá, že je to jen proto, že to dělají pro sebe (přináší jim to nemateriální užitek) a pro své známé a na bázi přátelství, neboť, jak vypovídají četná data z pozorování i z rozhovorů, princip daru a vzájemné solidarity/výpomoci tu funguje bezzbytku

Z hlediska praktického fungování Prazeleniny se jedná o ryze technické detaily provozu. Např. jaký typ kávovaru se koupí, když se starý rozbil, případně že pivo moc pění nebo chladnička nechladí. Rozbité věci většinou spravují technicky zdatní členové. O odvoz odpadů se stará většinou stabilně někdo z vlastní iniciativy a zbytek služeb si dobrovolníci rozdělují pomocí dohody přes maily a on-line sdílené formuláře.

Služby jsou dvoučlenné a zajišťují otevření Prazeleniny ve stanovený čas (zpravidla 15:00), obsluhu celé odpoledne a navečer a uklizení a zavření zpravidla v 22:00). Samy si vyvěšují také informace o změnách otevírací doby nebo překvapeních. A to na hlavní komunikační kanál, facebookový profil Prazeleniny. Překvapení připravují služby samy a je vždy na nich. *„Někdo na to není, ale já to mám ráda – ráda dělám naše služby tematicky, v určitém stylu třeba.“* [R1] *„Běžně fungujou záskoky. Vypomůžem si i ze dne na den, když nemůžeš, někdo to za tebe vezme. Žádný – já už byl –. (...) S těma technickejšma věcmi vždycky někdo vypomůže, ani nevíš jak. Ten je šikovnej na tohle, jinej dobře pečce, tak vezme na schůzi ostatním bábovku.“* [R9]

Schůze probíhají většinou jednou do měsíce a zdaleka se nezúčastňují všichni členové. Ale vždy je vyhotoven zápis. Řeší se technické a organizační věci (jak bylo popsáno výše).

Organizační tým má kromě běžného každodenního chodu na starosti i strategické věci, propagaci a jednorázové akce, jako je např. příprava sezóny – pronájem pytlů a administrativa.

V rozhovorech několikrát zaznělo, že fungování je těžkopádné. Že vznikají dlouhá e-mailová vlákna a komunikace a rozhodování se stává nepružné a nepřehledné. Na druhou stranu všichni organizátoři zmínili víceméně rovnoměrné zapojení všech a hlavně nezištnou pomoc expertní. *„Tady účetnictví dělá někdo z nás, protože je účetní. Pak se řešilo něco s pozemkem a zjistilo se, že je někdo právník. Teď zas rozbitá voda na zalejvání*

a máme tady šikovnýho instalatéra. Lidi se nabídnou sami a bez říkání jdou a udělaj to. To prostě... prostě dobrý, no. A nikdy se tady nic neztratilo. Věříme si a funguje to.“ [R4]

Kategorie „fungování“ se objevila ještě v několika rozhovorech, kdy členové organizačního týmu zmiňovali, že došlo ke *změně fungování* služeb. Dříve prý každý večer povinně zalívala služba nezalité pytle nebo pytle označené vlaječkou, která symbolizovala, že majitel je na dovolené (nebo mimo Prahu) a prosí o zavlažování. Nově se to organizátoři rozhodli omezit a apelují na zahradníky, aby se na zalívání dohodli s majiteli okolních pytlů. Jednak z důvodu velkého množství (170 velkokapacitních pytlů na sypké hmoty), jednak aby posílili sousedský charakter projektu a vedli účastníky k seznamování se mezi sebou navzájem.

Kategorie „fungování“ se z pochopitelných důvodů tematizovala zejména u organizátorské skupiny respondentů, pro které je to hlavní břemeno. Skupina ostatních zahradníků dochází do urban gardeningového projektu víceméně uživatelsky, a zřejmě proto není potřeba tematizovat funkčnost nikterak zásadně.

4.1.4. Lidé

Tematický okruh sdružený pod pojem „lidé“ je poměrně široký. V sociální aktivitě, kde jde o lidské vztahy, to lze ovšem samozřejmě předjímat.

Odpověď „lidé“ často zaznívala na otázku, co vás do Prazeleniny denně přivádí? Skutečně mnoho uživatelů přichází do zahrady nikoli kvůli formální povinnosti zalít záhon, ale rádi se vidí se svými známými. To nakonec potvrzují i data z pozorování – i při běžném pohledu do zahrady je vidět, že tu nikdo není sám. Každý tu má nějaký okruh přátel nebo nějaké známé. Sbližovací funkci Prazeleniny potvrdili i cíleně vytipovaní respondenti, kteří jinak záměrně stojí na okraji a nechtějí se seznamovat masově. I ti tu mají své kamarády. A všichni se shodují, že „Prazelenina funguje“ i při běžném setkání na ulici. Lidé se v Holešovicích opravdu potkávají a navzájem se zdraví. To potvrdila drtivá většina všech dotázaných a s jednoznačně pozitivním laděním v kódech.

„A pak podle mě ty lidi z toho okolí, ty sousedi... jsou rádi, že se maj kde sejít. To je prostě velkej klad. A pak je to takový příjemný, že tady jdete po ulici a znáte se s těma lidma... jako nepouštíte se do nějakých velkých hovorů, ale je to takový, že to tak zabydlujete tu čtvrť...“ [R2]

Ovšem v kategorii „lidé“ se neobjevovala jen kladná zbarvení. Došel jsem zde k poměrně zásadnímu zjištění, když se poprvé objevilo dělení na *my* a *oni*. V analýze polostrukturovaných rozhovorů vyplynulo to, co z pozorování nebylo příliš zřejmé. Totiž

že se objevila poměrně značná distance mezi organizátory a uživateli. Běžní uživatelé tento fakt tematizovali ve vyjádřeních typu: „*občas je prostě znát, že si to dělaj pro sebe a nový lidi mezi sebe nechťej. Člověk si připadá na víc, trochu.*“ [R11]

Z druhé strany je ono pnutí tematizováno v již naznačených antagonismech, které jsem popsal v podkapitole „Princip fungování“. Jde o to, že letošní sezóna je poprvé obsazena plnými 170 zahrádky a ještě chodí lidé zvenčí kvůli občerstvení. Služba v maringotce začíná být náročnější a běžní uživatelé/hosté jsou hotovi očekávat profesionální služby tak, jak to znají z barů a restaurací, ale nedochází jim, že v Prazelenině to nárokovatelné (za peníze) není. Zde narážíme opět na tenkou hranici možné (ne)vědomé rezistence vůči komodifikaci a individualizaci. Ze zúčastněných pozorování mimo jiné jasně vyplývá, že v Prazelenině neváhají odmítnout obsloužit zákazníka, když se neusmívá. Podobá se, že zdejší služby nejsou poskytovány na čistě komerční bázi a výdělek tu není stavěn nad dobrou atmosféru a vztahy mezi lidmi...

4.1.5. Výpěstky

Od počátku, kdy jsem se s Prazeleninou setkal, mě zajímalo, zda projekt funguje opravdu pro pěstování zeleniny a ovoce. Zda slze na podobně malé ploše vypěstovat něco, co by opravdu stálo za zhodnocení. K této otázce ostatně směřovala i část sady výzkumných otázek, která se ptala po motivacích lidí zapojených do projektu. Jsou onou motivací výpěstky? Dá se urban gradening v českých podmínkách – vztaženo na příklad Prazeleniny – provozovat pro výpěstky samotné? A má to smysl?

Z četných pozorování a rozhovorů vyplývá, že samotné výpěstky sice stojí v centru Prazeleniny, ale víceméně formálně. Kolem nich se děje veškerá produkce, ale samy o sobě rozhodně nejsou a nemohou být motivací.

Byly-li výpěstky v rozhovorech tematizovány, bylo to vždy ze strany respondentů uváděno v kontextu jakési „hry“. Buď hry s dětmi, aby viděly, jak roste rajče a že se nevyrábí v supermarketu, nebo hry s „živým rostoucím“ (pozorování prokázaly, že přibližně na plné třetině všech pytlů se pěstují okrasné květiny bez hospodářského využití). Výpěstky byly ve výpovědích respondentů vždy rámovány jako vedlejší produkt, případně prostředek, jak vstoupit do interakce s ostatními členy. V několika rozhovorech například byla zmíněna skupina cizinců, kteří se do Prazeleniny zapojili, protože svoji sociální skupinu, do které by patřili, v Praze prozatím neměli. Proto ji našli v urban gardeningovém projektu, který navíc znali dobře z domácího prostředí.

Přesto, jak již jsem naznačil výše, lze na základě výpěstků například dobře a nenásilně diferencovat sousedy a nesousedy (selekce na bázi potřeby každodenní závlivky, resp. nemožnosti ji stíhat, měl-li by člověk ambici dojíždět).

Na fakt, že se pěstuje spíše s dětmi a pro děti, ukazují také data z pozorování. Pěstují se vedle bylinek a květin také plodiny, které děti rády konzumují. Hrášek, ředkvičky, jahody lesní i zahradní...

Slovo výpěstek se tematizovalo i v případě rozhovoru o možné ztrátě věcí v Prazelenině. Organizátoři, ani běžní účastníci projektu nemají zkušenosti se ztrátou výpěstků. Jeden případ se traduje ještě z roku 2012, kdy člověk bez domova vzal někomu úrodu, aby se druhý den přišel omluvit a škodu napravit.

Zelenina ze zahrádky může být i prostředkem směny, nezištného daru nebo společného jídla, které by prokázalo možnou souvislost s rezistentními antiindividualizačními strategiemi. Nicméně v případě Prazeleniny se nic takového neděje. Vyprodukované zeleniny je tak symbolické množství, že například na společná jídla se musí zelenina dokupovat.

Poměrně podstatná část (70%) respondentů navíc uvedla, že mají svou zahradu jinde a je podstatně větší/lepší než 1 pytel.

„My máme ještě zahradu jinde, v Praze na periferii... velkou... velikej pozemek, kde je to úrodný... pěstuje se tam krásně. Takže pro nás to vlastně není primárně kvůli (zelenině – pozn. aut.)... jako můj muž je z vesnice, takže tohle je pro něj trochu jako směšný. Nebo ne směšný, ale že to není jako žádná zahrada, vlastně... jo... což mi přijde jako vlastně asi nejzajímavější... je to jako že zabydlujeme rumišťe, jo... nebo něco takovýho... a vlastně o to... o ty výpěstky ani tak nejde, ...a hlavně pro nás ne. Že my jako brambory máme jinde. A letos to bylo spíš jako takový právě aby děti tady měly něco jako blízko, nebo abych tam měla nějaký bylinky, který mi za oknem zahynou, že jo...“ [R2]

4.1.6. Děti

Děti jsou nejčastěji zmiňovaným výrazem v rámci celého kódování. Z četných pozorování i z kvalitativního dotazování vyplývá, že Prazelenina je projekt otevřený rodinám s dětmi. V letních měsících si hrají na pískovišti, běhají polonahé po celé zahradě, hrají si s hadicemi a vodou a bosé staví potůčky a koupou se. Výjev ve velkoměstě takřka nevídaný.

Většina účastníků Prazeleniny jsou rodiče s dětmi, kteří využívají zahradu jako dětského hřiště. To samozřejmě s sebou nese nadšení těch, kteří k projektu přistupují stejně nebo podobně, a drobnou nevoli bezdětných, toužících po klidu.

Na základě vztahů s dětmi a mezi dětmi vznikají trvalejší pouta i mezi rodinami. Opět s odvoláním na data zjištěná pozorováním uvádím zjištění z předloňské pěstební sezóny, kdy na občerstvovací maringotce visely inzeráty: „Hledáme babičku, která by pohlídala našeho synka.“ Dnes už podobné inzeráty nevisí, ovšem není to důkaz, že by vzájemná důvěra opadla. V posledních měsících bylo na denním pořádku, že lidé šli společně z Prazeleniny i s dětmi k jedné z rodin na návštěvu. Že si děti sdíleli mezi sebou peníze a společně šli nakupovat nějaké ovoce, které pak snědli. Běžné byly i večerní telefonáty, kdy si organizátoři volali a plánovali vzájemné návštěvy, hlídání si dětí navzájem, případně jen tak povídali a zůstávali v kontaktu i mimo zahradu. Ukázkový příklad dobrého lidského společenství, které je navíc pěstováno na poli jedné městské části v rámci několika málo bloků ulic. Výjimečně lokální projekt.

Děti nakonec lákají i lidi zvenčí. To byl další rámeček často zmiňovaný v rozhovorech. Že totiž Prazeleninu navštěvují i lidi zvenčí, kteří tu přímo nepěstují, ale využívají zahradu jako volně přístupný veřejný prostor. V rámci města ojedinělý a bezpečný. *„Že ty děti tady můžou chodit nahatý... jako vlastně já nevím, oni tady... Ono se to třeba nezdá, ale tady v té části, která nám nepatří, tak tam děti chodí... Ale oni si tam strašně vyhrajou! Oni si tam třeba vezmou velkej hrnec, na to si daj plachtu a hrajou si, že tam maj velkej bunkr a tam jsou celý odpoledne, nebo jako několik hodin opravdu si tam hrajou. A jako tohle mi přijde supr. Že maj jako prostor na nějakou volnou hru, což v tom městě se špatně zařizuje. Protože jako většinou je to třeba já s nima... tady máme taky dostupnej Ďáblickej les, kam s nima chodíme, to je tak jako dvacet minut odsud, ale je to jako že já jdu s nima a jsme sami spolu, ale bez těch kamarádů a tady jako vždycky někoho potkaj.“ [R2]*

4.1.7. Sezónní projekt

Další překvapivý výstup z výzkumu jsem zaznamenal v pojmové skupině zahrnuté do „sezónnosti“. Zde se opět plně potvrdilo dělení na dvě skupiny. Jádrová skupina kolem organizátorského týmu dobrovolníků neměla potřebu sezónnost nijak zvlášť tematizovat. Interpretuji to tak, že v zimě se dál schází na rodinných návštěvách, celý organizační tým se má šanci vidět jednou za měsíc na poradách a dál zůstávají v kontaktu.

Druhá skupina – uživatelů – zahradníků a okrajových členů naopak měla tuto potřebu intenzivní. Navíc spojenou jednoznačně s negativním hodnocením. Slýchal jsem výrazy jako že „zima je krutá“, musíme „ji nějak přežít“, nebo „není kam jít“.

5. ZÁVĚR

V rámci výzkumu jsem podrobil zástupce českých urban gardeningových projektů – Prazeleninu v Praze 7 Holešovicích, detailnímu pohledu v komplexní případové studii. Zaměřil jsem se na otázky praktického fungování projektu a skrze něj jsem chtěl nahlédnout motivace lidí zapojených do pěstování a organizace, a dále na vztahy mezi nimi. Speciálně jsem se soustředil na fungování lidského společenství kolem Prazeleniny, které je jednou z důležitých součástí sociálního pilíře trvale udržitelného rozvoje.

Dále jsem se ve speciálních výzkumných otázkách ptal i na to, zda, případně nakolik představují urban gardeningové projekty (zkoumáno prostřednictvím zástupce Prazeleniny) vědomé či nevědomé implicitní nebo explicitní strategie rezistence vůči procesům individualizace a komodifikace.

Tyto koncepty jsem podrobněji rozvedl v teoretické části.

Z hlediska prvního okruhu otázek jsem se snažil v práci popsat komplexní fungování Prazeleniny ve všech jeho praktických aspektech, a to prostřednictvím tematických okruhů, trsů, které vyvstaly z analýzy polostrukturovaných rozhovorů se členy, organizátory i bývalými členy projektu.

Rozhovorů se nakonec zúčastnilo 20 respondentů. Výzkum jsem doplnil o více než dvouleté terénní pozorování přímo v urban gardeningovém projektu Prazelenina.

Výzkum splnil v první sadě otázek svoji úlohu a popsal praktické fungování městského zahradničení v podmínkách pražských Holešovic. Věřím, že jako takový je výzkum analogicky proveditelný i na jiných podobných projektech. V lepším případě dokonce zobecnitelný, neboť právě Prazelenina je považována za typický příklad českého městského zahradničení a já měl tu unikátní možnost stát u jeho přerodu z prvních pokusů o městskou zahradu, až ve stabilní fungující zavedený systém.

Z hlediska závěrů výzkumné rozhovory skrze přímé participanty prokázaly, že ve většině případů je onou motivací setkávání (se). Více specifikováno, nabízí Prazelenina otevřený bezpečný veřejný prostor k setkávání, v němž panuje uvolněná atmosféra. Koncept Prazeleniny je úzce sousedský a vede tedy implicitně nebo explicitně k vytváření pevných a stabilních vazeb mezi participanty. Dává vzniknout dobrému lidskému společenství. Svým pojetím cílí Prazelenina zejména (ale nejen) na rodiče s dětmi, které tu získají prostor v rámci velkoměsta ojedinělý a vyhledávaný.

Druhý okruh výzkumných otázek se soustředil na rezistentní strategie vůči komodifikaci a individualizaci. Zde provedené kvalitativní šetření neprokázalo význam výpěstků například

při směně, kdy by si v rámci dané rezistentní strategie jednotliví účastníci výpěstky mezi sebou nezištně poskytovali nebo z nich například vařili společné jídlo. Výpěstky v urban gardeningovém projektu Prazelenina mají naprosto zanedbatelnou funkci. A to tak marginální, že v rámci skupiny prostých účastníků a okrajových členů nebylo možno takový fenomén spolehlivě prokázat.

Výzkum ale odhalil vnitřní dělení Prazeleniny na dvě skupiny – jádrovou, která je složena přibližně z 20-25 členů a dále onu již zmíněnou skupinu členů-uživatelů pouze „konzumujících“ provoz projektu.

U jádrové skupiny lze s úspěchem tvrdit, že v jejím středu vznikla reálně existující komunita. Vytvořila se paradoxně pravděpodobně až druhotně, tedy nejprve sama sebe ve vnější a vnitřní komunikaci rámovala pojmem komunita a pak se jí teprve stala – po prolomení bariér nedůvěry a po seznámení se navzájem. Tato komunita jeví prostřednictvím chování svých členů určité znaky rezistentních strategií vůči individualizaci a komodifikaci. Členové se schází nezištně a ve svém volném čase. Přebírají odpovědnost jeden za druhého a navzájem si důvěřují. Vytvořili mezi sebou pevné vazby, kdy se pravidelně navštěvují, hlídají si vzájemně děti, poskytují své těžce vydobyté ekonomické statky (know-how) zdarma v rámci kolektivu...apod.

Z hlediska dalšího možného využití je možné na výzkum navázat přímo v Prazelenině a prověřit jeho spolehlivost např. aplikací nějakých kvantitativních metod.

Zároveň je možné výzkum rozšířit o jiné projekty urban gardeningu v České republice. V neposlední řadě jsem přesvědčen, že provedené šetření by mohlo být prakticky využitelné pro samotné členy Prazeleniny, kteří by díky němu mohli nahlédnout jinou optikou na svůj stávající stav. To by bylo zvláště užitečné teď, kdy evidentně stojí před rozhodováním co dál a jak naložit s rostoucím zájmem členů a nestačící kapacitou Prazeleniny.

Do budoucna je možné věnovat se i dalším otázkám, které vyvstaly z mého zkoumání: například zda mohou urban gardeningové projekty v České republice být masové, či jak se s tím vyrovná třeba právě Prazelenina.

6. Seznam použitých pramenů a literatury:

APTEKAR, Sofya. Visions of Public Space: Reproducing and Resisting Social Hierarchies in a Community Garden. *Sociological Forum*, 2015, 30: 209–227.

BAUMAN, Zygmunt. 2002. *Tekutá modernita*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. 343 s. ISBN 80-204-0966-1.

BAUMAN, Zygmunt. 2004. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta. 290 s. ISBN 80-204-1195-X.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FRÉLICOVÁ, Veronika. 2013. *Jídlo s tváří farmáře: komunitou podporované zemědělství v České republice*. Diplomová práce na katedře Environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.

GIBAS, Petr a Arnošt NOVÁK. *Zahrádkové osady: stíny minulosti nebo záblesky budoucnosti?*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, katedra sociální a kulturní ekologie, 2013, 147 s. ISBN 978-80-87398-30-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2

LANKAŠOVÁ, L. (2013): *Živoucí fenomén městských a komunitních zahrad*. Studijní text pro předmět Ekologie, fakulta architektury ČVUT v Praze, 10 s. [online]. [cit. 27. 4. 2015]. Dostupné z:

http://www.fa.cvut.cz/attachments/BAhbBlshOgZmSSIdNTI5YzhmMjU1MDE2NTM0NwVViMDQwNTMxBjoGRVQ/OPPA_Lankasova_fin.pdf?sha=9a0e923c

LAWSON, Laura J. *City bountiful: a century of community gardening in America*. Berkeley: University of California Press, c2005, xix, 363 p.

LAZZARATO, Maurizio. 2009. Neoliberalism in Action: Inequality, Insecurity and the Reconstitution of the Social. *Theory, Culture & Society*, Los Angeles: SAGE, vol. 26, no 6. ISSN 1460-3616. pp 109–133.

LIBROVÁ, Hana. 2009. Čtyři dimenze individualismu v environmentální perspektivě. In: *Sociální studia: Individualizace*, vol. 6, no. 3. ISSN 12-14-813X.

MACNAGHTEN, Phil; URRY, John. 1998. *Theory, Culture and Society, Volume 54: Contested Natures*. London: SAGE Publications 320 s. ISBN 9781848609310.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. *Psyché* (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

RASPER, Martin. Urban gardening: zahrady ve městě : o touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem i betonem. V Praze: Dauphin, 2014, 181 s. ISBN 978-80-7272-562-5.

SILVERMAN, David. Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka. Bratislava: Ikar, 2005, 327 s. Pegas (Ikar), zv. 8. ISBN 8055109044.

STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody Zakotvené teorie. Vyd. 1. Brno: Albert, 1999, 196 s. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

7. PŘÍLOHY

- **Baterie otázek:**

Jak jste se dozvěděl o Prazelenině?

Jak dlouho jste rozvažoval, zda vstoupit? (důvody pro a proti?)

Šel jste do toho sám, nebo přemluvil i někoho z rodiny, spolužáků nebo přátel?

Měl jste hned od začátku svůj záhon?

Znal jste předtím podobné projekty ze zahraničí?

Proč myslíte, že je Prazelenina tak úspěšná? Co tu lidé hledají? (Nacházejí to tu?)

Jak často sem docházíte?

Z jakých důvodů jste se stal účastníkem vy?

Jaká byla vaše očekávání? Splnila se?

Zapojujete se do společných akcí (brigád, grilování, promítání, pečení chleba...)?

Vyhledáváte je?

Zvete sem další členy? Řekl byste o sobě, že jste „propagátorem“ Prazeleniny?

Co vám Prazelenina dává?

Ztratilo se vám někdy něco z úrody? Nebo naopak stalo se, že jste přišel a měl pytel např. zbavený plevelu?

Jak nakládáte s výpěstky? Co děláte s tím, co vypěstujete? (společné vaření jídla)

Vyměňujete je mezi sebou, nebo dáváte/dostáváte někdy něco z přebytků?

Je něco, co se Vám na Prazelenině nelíbí? Co byste ohodnotil negativně? Co byste chtěl vylepšit?

Změnilo se něco ve Vašem životě od vstupu do Prazeleniny?

- Ukázka části přepsaného rozhovoru – jde o hrubý přepis audiozáznamu bez přepsaného informovaného souhlasu:

Jak jste se dostala k Prazelenině? Jak jste se o ní dozvěděla?

Bydlím kousek. Jako 200 metrů třeba. A ono to předtím bylo na jiným místě, teda, na to mě upozornila kamarádka. A tam jsem teda nešla, protože to bylo malý a myslela jsem, že to je uzavřená skupina, kam prostě nemůže jen tak někdo zvenku přijít, pokud tam už není zapojenej. Takže já jsem přišla až když to bylo tady. A je to díky tomu, že bydlím opravdu jako kousek.

A do týmu organizátorů?

Já jsem se zkamarádila s jednou z nich a ta mě pozvala, jestli se chci jako účastnit dál. Takže je to vlastně takový otevřený společenství, že kdo tady právě bydlí tady blízko, to je asi jedna z výhod, jo... a je nějak jako má na to čas, tak je vlastně přizvanej jako kdokoliv.

Je to na dobrovolné bázi teda?

Jo. No, no, no...

A obnáší to jednou za čas mít tady službu na tom baru, to znamená tam jako vobsluhovat, můžete něco, což mi přijde super, že můžete něco uvařit, upíct a prodávat to tam bez nějakých jako hygienických povolení, protože je to jakoby klub. Že to je tady nějak vyřešený s hygienou, že je to

jako klub, takže pro členy můžete tady mazat pomazánku, co jako uděláte... to mi přijde super. A potom tady to uklidíte, zalejete... a ...takový věci, no...

Ještě mě zajímá... vy jste říkala, že když to bylo na tom starém místě, tak jste se do toho moc nehrnula. Co teď zvažovala jste, jestli vstoupit? Nebo jste už neváhala?

Já si přesně nepamatuju jako na ten moment, ale když se to jako udělalo tady na tom místě, tak jsem se najednou jako by zjistila, že lidi, který tady v okolí znám, sem choděj. Takže to prostě bylo pak jako takový přirozený, že jdem sem, jo...

Vstoupila jste sem sama?

No jako s rodinou. Muž, děti...

A pěstujete tady?

Až teď. Až letos...poprvé. No protože... no tak... protože my máme jako eště zahradu jinde, jako jo... jako v PRaze na periferii... velkou... velikej pozemek, kde se vopravdu jako... je to úrodný... pěstuje se tam krásně. Ale... Takže pro nás to vlastně nejní primárně kvůli... jako můj muž je z vesnice, takže todle je pro něj trochu jako směšný. Nebo ne směšný, ale že to není jako žádná zahrada, vlastně... jo... což mi přijde jako vlastně asi nejzajímavější... je to jako že zabydlujem rumišťe, jo... nebo něco takovýho... a vlastně vo to... vo ty výpěstky ani tak nejde, jo... a hlavně pro nás ne. Že my jako brambory máme jinde. A letos to bylo spíš jako takový právě aby děti tady měly něco jako blízko, nebo abych tam měla náký bylinky, který mi za oknem zahynou, že jo...

To byla moje další otázka... co tady pěstujete?

Bylinky, mrkev, ředkvičky, rajčata, melouny jsme teď vysadili... jako takovou

Melouny?

No tak vono je to podobný jako dýně, že jo... od toho si slibuju velký úspěchy... a nevim no, jestli jsem něco ještě zapoměla. Asi ne. Asi tohle je tak jako základí. A nějakaj mangold.

Co děláte s výpěstkama?

Ne, to sníme... normálně. To tady maj všichni jako pro svoji konzumaci... Dneska třeba jsme dělali tu pažitkovou pomazánku, takže to tady děti jako ostříhaly z jednoho pytle, kde to je jako přebujelý. Co mi právě jako přijde... mně to přijde jak děti z Bulerbynu, že ty děti jako něco dělaj a vydělaj si... jo... nákou desetikorunu, prostě, ale že normálně by jako neměly šanci něco takovýho dělat. A hrozně je to baví, že jo...Jo, pořád oni honěj ty korunky... tak jako je to takový dobrý, jo... že no že viděj, že můžou takhle něčím přispět...to mi přijde dobrý.

To tady byl velkej frmol, jak ti prckové lítali... Když jsem se vešel a viděl, jako to tady žije...

No, dneska to bylo jak u moře někde, jo, to je úplně taková riviéra tady...

Znala jste, když jste sem vstupovala, podobné projekty?

Já jsem věděla, že to je někde jako z ciziny...ale jako věděla jsem o nějakým nebo jsem četla třeba v Novým prostoru, nebo v něčem takovým, že je to jako projekt nějakaj sociální, myslim, že tam bylo z Ameriky. Ale je to matně... nevim, co bylo před a co bylo po...A že je to jakoby sociální projekt, že ty lidi si jako zlepšej svoji nějakou hmotnou situaci. Tady tím. To je přesně takhle že je

to i taková charita trochu, že pak z toho třeba i vařej společně jako dávaj to nějaké bezdomovcům nebo chudejm lidem, takže to jsem jako znala, tenhle projekt... a vim, že v Praze je něco jako na Vinohradech na Smetance... ale jako nebyla jsem tam, jenom vim, že to je jako další takovejhle projekt. A něco chtěj dělat vlastně jako ze zadu technickýho muzea na Letný, tam taky chtěj dělat nějaké takovejhle... jako komunitní zahradu, no...

To společný vaření mě zaujalo... tady se taky vaří společně?

Ne. Ne, ne, nee... To jako tady to nemá takovejhle rozměr... Asi kdyby to někdo chtěl dělat, tak by to šlo, ale tohle je jako vopravdu – má jako jinou náplň nebo jinej impuls. Jako pro mě je tohle třeba dost hrozná čtvrt'. A tohle je prostě... nebo hnusná jako v tom smyslu, že tady je spousta aut, spousta psů... A když máte malý děti, tak jako nemáte kam s nima jít pořádně, nebo jako... je tady třeba jedno hřiště ve vnitrobloku...jo... jako jedno dvě hřiště třeba... ale jako kamkoli chcete třeba i do volnější přírody, když počítám Stromovku, tak je to pro mě už cesta tramvají... a pro všechny tady, ty rezidenty, jo... A je to vlastně hroznej vopravdu, jo... tady ty děti jako můžou tu bejt střepey... občas se tu taky něco rozbije, ale je to tady čistý... jako můžete je tu nechat lítat nahatý a nikoho to nepohoršuje. A prostě když bydlíte v Praze a nemáte dům se zahradou, tak je tohle prostě ideální. My třeba máme krásnou zahradu ve vnitrobloku, je to takový jako vopravdu veliký se vzrostlejma stromama, jenomže zase tam ty vostatní nájemníci jako... prostě... jako těm vaděj děti. Jako Jim nevaděj že jim pod voknama jezděj tatrovky od půl šestý od rána, ale že tam jdou tři děti si hrát... ani ne s míčem... tak se to tam trochu rozléhá, ale to jim jako vadí hrozně. Jako nic přímo neřeknou... Voni to tak jako trousej... jo, protože oni vědí, že na to máme právo tam chodit, že to není jako jejich. Ale je to prostě nepřijemný. Takže pro mě je tahle přidaná hodnota strašně cenná. Víc než to, že tady mi vyroste mrkev.

Jaký lidi teda chodí sem?

No, teď jsme se o tom tady bavili nedávno, že se to docela proměnilo. Že sem chodili přesně takový ty bych řekla podobný lidi, bych řekla.... Na stejný vlně i vizuálně.... Jako podobná krevní skupina. A teď sem právě začli chodit i takový lidi jakovopravdu na první pohled jako takový vydesignovaný slečny... třeba taky s dětma...se psem... ale takový, že mi přišlo, jak kdyby vo tom psali někde v Elle, tak ty lidi, který tady bydlej, ale nikdy by sem nešli.... Že to je takovej trend...že to je vopravdu taková jako... já nevím, vopravdu zvláštní skupina.... Já vim, že tady to má takovýho trochu punkovýho ducha. Že vopravdu nikdo tady není profesionální..., možná na pár vyjímek... jako kavárník, nebo tak... A vopravdu pak sem přijdou takový jako vystajlovaný lidi, tak to člověka trochu znervózní spíš...

A tyhle lidi tady mají taky záhon? Zahradničí?

To jako... to nevím, uplně... myslim si, že některý ne, jako... ale ta jedna, kterou tady fakt potkávám, tak ta sem fakt chodí dlouho a často... jako že je to pro ní asi taky blízko, ale jako překvapilo mě to, jo... nebo takový... nevím... paní, kolem padesátky... sem samy přijdou, jen tak si sednout...

Co tady hledají? Dokážete odhadnout jejich motivaci?

No, podle mě tady fakt není kam jít jinam. Jo, aby si člověk jako můžete jít jako někam do hospody, ale tady je to celkem levný ještě.... Já nevím asi je to nastavený ty ceny tak, aby to nebylo ztrátový, ale jo když si vezmete co tady máte ve okolí za kavárny, to je všechno... jako je to fajn vizuálně, že to je hezký ty věci, že tady nemáte jenom nějaký čtyřky se zelenejma ubrusama,

ale zároveň jsou to drahý takový ty trendy kavárny.... A tady to není, no... to je takový jako normální, lidovější... možná se tady jako díky tomu cejtěj líp. Jo, že to je víc jako bistro.

Jak často sem chodíte vy?

No tak tím, že to mám vedle a mám tu ten záhon, tak ob den třeba... ale neznamená to, že tady trávím dny, jo... já třeba od někud' jdu i sama, třeba jdu to sem zalejt a pak jdu zas dál, ale jako... nebo vopravdu jako po celým dnu kdy máme nějaký aktivity nebo práci, tak sem přijdu v pět na hodinku... takže jako často vlastně... no.

Chodíte sem sama?

Ne, většinou s dětma.

A za čím sem chodíte?

Jako i za lidma, že vim, že tady vždycky někoho potkám známýho, takže to je takový jako příjemný, že se tak jako prohodíte pár slov a pak je to za takovou tou atmosférou, uvolněnou, právě... no... že ty děti tady můžou chodit nahatý... jako vlastně já nevím, voni tady.... Vono se to třeba nezdá, ale tady v tý části, která nám nepatří, tak tam děti choděj... a to je prostě jako rumišťe.... Že jo... tam nic není... byly tam ještě loni nějaký křoviska takhle okolo, ale oni to vykáceli... Ale oni si tam strašně vyhrajou! Oni si tam třeba vezmou velkej hrnec, na to si daj plachtu a hrajou si, že tam maj velkej bunkr a tam jsou celý vodpoledne, nebo jako několik hodin vopravdu si tam hrajou. A jako tohle mi přijde supr. Že maj jako prostor na nějakou volnou hru, což v tom městě se špatně zařizuje. Protože jako většinou je to třeba já s nima... tady máme taky dostupnej Dáblíckej les, kam s nima chodíme, to je tak jako dvacet minut odsud', ale je to jako že já jdu s nima a jsme sami spolu, ale bez těch kamarádů a tady jako vždycky někoho potkaj. A i když se neznaj, tak... jako moje děti jsou hrozně sociální, takže oni se vždycky s někym spojej a něco tady.... Třeba tady teďka vyráběly nějaký sochy... Tady bylo... já nevím, co to bylo... nějaká sádra nebo co, nějaký bloky... a oni začly tady si půjčili to nářadí a začly z toho... a vopravdu se jim podařilo něco jako vytvarovat to do něčeho, takže jo... kvůli tomuhle... jo...

Propagujete Prazeleninu?

Jo, tak jako pozvala jsem sem hodně lidí z okolí... právě třeba sousedy. Jako jedny z mála normálních, který tam máme... Oni se k nám přistěhovali asi před rokem, mají taky malý dítě a psa, tak jsem jako když teďka se zahajovalo v dubnu, tak jsem je šla pozvat... oni to neznali vůbec, byli rádi... a choděj sem taky každěj den, protože přesně jako kombinace dítě-pes, to jinak nemáte kam jít.... Na hřišti, že jo, psi nesměj..., to je jako dobře.... Jo... Ale tady jako to jde. Takže asi jo, asi bych řekla, že jo... že jsem propagátorka.

Zklamala vás něčím Prazelenina?

To asi nemám... já totiž nemám nikdy žádný očekávání a pak jsem mile překvapená, že je to dobrý.

Chodíte sem na ty společné akce?

Jako tak na to nechodím třeba... ale tak byli jsme tu na čarodějnice, což taky jsem zvažovala různý pozvání, jsme měli.... Nakonec tohle vyhrálo kvůli tomu, že to je fakt nejbliž. A mohli jsme tu bejt relativně dlouho, nebyl to žádněj stres s logistikou a tak... Na dnu dětí jsme tu byli, ale taky už jsme byli i na jiným, ale tady to bylo, že zas potkáme ty kamarády a tak... Takže na nějaký... tak

nárazově... Ale jako nevybírám si ty dny, kdy sem jdu, kvůli tomu, že je tady nějaká akce nebo koncert.

Účastníte se podobných projektů i jinde?

To asi moc ne. Jako chodím na Zažít město jinak na Budáňku, ale to tak asi jediný... A nemyslím si, že jsem jako asociální, ale nějak to nevyhledávám. Spíš je to ojedinelý.

Umíte si představit, že by se podobný projekt rozjel jinde?

Jo. To určitě.

Co je k tomu potřeba?

Tak určitě... No podle mě někdo, kdo je ochotnej tomu věnovat ten čas. A kdo má ten nápad. A pak podle mě ty lidi z toho okolí jsou rádi, že pak mají se kde sejít ty sousedi... to je prostě... jako velkej klad. A pak je to takový příjemný, že pak tady jdete po ulici a znáte se s těma lidma... jako nepouštíte se do nějakých velkých hovorů, ale je to takový, že to tak zabydlujete tu čtvrť... tak to mi přijde příjemný, takže si myslím, že se to vlastně dá udělat kdekoliv, kde je asi... v takovýhle podobný zástavbě, že jo... že je asi pravda zase, že když někdo žije ve vilový čtvrti, tak nemá takovou potřebu... a asi to jde pak hůř. Ale pokud to jsou takovýhle starý čtvrti, jakoby Žižkov, Nusle, Holešovice, Karlín, tak to je... Libeň... tak to jako jde dělat asi dobře kdekoliv.

Co tu hledají ti lidi, co sem chodí? Ještě se vracím k těm vystavlovaným... Takováhle čtvrť...

Ne. Já tady bydlím deset let a tady to jako prodělalo viditelnou změnu. Sociální i kulturní... jako vopravdu, že to je vidět... že to jako už není dávno špinavá... jako nemá to ten špatnej zvuk... dávno.

A ty lidi, co sem chodí, ty jsou třeba z těchle nových domů? Znáte se s nima?

No, ten jeden, co támhle sedí... ten Pavel, tak ten bydlí tady. To mě taky překvapilo. Tak já nevím, to jsou asi předsudky, že jo, že čekám, že kdo si tady koupí byt, že to bude někdo úplně z nějakých jiných úplně sfér... tak je to... to je spíš otázka, jako... na ten bytový trh... nevím, jako, proč si někdo vybere k bydlení tadytu čtvrť tak, že zainvestuje... – tady ten v tom modrým triku tady bydlí... – vypadá normálně... Ale jako právě některý ty slečny bydlej taky tady, jo, že fakt jako vopravdu fakt takový ty lifestylový... úplně jak Dara Rolins vypadaj... Takovej jako typ prostě.

No před chilkou jsem tady viděl takovýho pána v obleku... evidentně nějaký manažer, přišel si zalejt svůj záhonek.... Tak mi pořád nejde do hlavy, co mu to dává, takováhle věc.

Tak já nevím, asi je to prostě fajn, že může... že prostě může někam přijít, kde to zná a jakoby k tomu má vztah... má tady asi známý, taky nějaký... a prostě může sem přijít... ale taky nemusí. To je na tom to dobrý... že vlastně po něm nikdo nic nechce, že jo... že jakoby on sem přijde, protože sám chce... protože může.

Znáte se tady navzájem?

Jo. To jo. Tak ne se všema, třeba od vidění... Ale navzájem si třeba děcka si dáváme, to funguje perfektně, že si pohlídáme... Třeba tejdenn se vídáš intenzivnějc, máme takový zázemí tady ve... v tom... městě... kde jinak nikoho neznáš. Ale furt je to dobrý... že jako vlastně po tom tejdnu zas můžeš vypadnout, že to není... že to nemusíš.

Prazelenina

1.1.1

1.1.2 Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly:
Bc. Jiří Hofman
2. Osobní číslo (UČO):
63044225
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium):
2011
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok):
září 2011
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:
Název: Pracovní rutiny fotoreportéra deníku v analogové a digitální době
Škola: Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze
Obor: Žurnalistika
Práce obhájena 24.06.2011 v Praze
6. Předběžný název DP:
Urban gardening - městské zahradničení v Česku
7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):
Městské zahradničení představuje výjimečný fenomén, kdy se na poli (alespoň částečného) získávání vlastní obživy dostávají obyvatelé do kontaktu s přírodou, jejími zákonitostmi a omezeností zdrojů (skrže klasické pěstební postupy). V kulisách města pak může zahradničení zastávat i významnou socializační roli, kdy se setkávají sousedé, kteří by se v anonymitě města zřejmě jinak nesetkali a nesdíleli spolu společný prostor. To nakonec může být i záměr – cílené setkávání jako jedna z forem rezistentní strategie – jako prostředek proti individualizaci.
8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):
Vlastním předmětem práce bude co nejkompexnější zkoumání fenoménu urban gardening v českém prostředí se specifickým zaměřením na motivace zúčastněných aktérů.
9. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém:
Výzkum si klade za cíl zkoumat fenomén komplexně, nestanovuje tedy vstupní hypotézy, které by byly do značné míry omezující. Výzkumný problém: městské zahrady jsou polem interakce člověka/komunity s jeho/jejím prostředím. Dochází ke vzájemnému ovlivňování, které se projevuje na místním dobrém lidském společenství.
10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

K výzkumu bude použito metod kvalitativního výzkumu, především zúčastněného pozorování a analýzy polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s dotčenými aktéry.

11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. *praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi* atd.):

Cílem bude zmapovat urban-gardeningové komunity především v Praze, kde se v roce 2012 objevilo několik pilotních projektů. Dále přinést příklady zmíněných projektů a skrze jednotlivé účastníky předložit komplexnější pohled na fenomén městského zahradničení, resp. motivace účastníků a možné vlivy na místní společenství.

12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (*vědecká „přidaná hodnota DP“*):

Předpokládá se, že práce rozšíří dosavadní znalosti o urban gardeningu v Česku, neboť ucelený výzkum tohoto (v našem prostředí relativně nového) fenoménu zatím nikdo nepřinesl.

13. Jaké bude (bude-li) jejich *teoretické* zobecnění a přínos:

Nebude.

14. Struktura DP (*předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol*):

Teoretická část

1. Úvod – nástin problematiky, vysvětlení pojmů, obecný rámec
2. Metodologie
3. Příklady urban gardeningových projektů ve světě

Empirická část (vlastní výzkum)

4. Analýza hloubkových rozhovorů a zúčastněného pozorování
5. Shrnutí a závěr, diskuse

15. *Předběžná bibliografie k tématu:*

Endoch, Y., Morinaga, R., 1996. Environmental learning through people-plant interactions: case of garden setting in the cooperative housing U-Court. In: Williams, P., Zajicek, J.M. (Eds.), *People-Plant interactions in Urban Areas: Proceedings of a Research and Education Symposium*. Department of Horticultural Science, Texas A&M University, College Station, pp. 23–26.

Feenstra, G., McGrew, S., Campbell, D., 1999. *Entrepreneurial Community Gardens: Growing Food Skills Jobs and Communities*. University of California Agriculture and Natural Resources Publication, Oakland.

Ferris, J., Norman, C., et al., 2001. People, land and sustainability: community gardens and the social dimension of sustainable development. *Social Policy & Administration* 35 (5), 559–568.

Hou, J., Johnson, J., M., Lawson, L., J., 2009. *Greening Cities, Growing Communities: Learning from Seattles Urban Community Gardens*. Landscape Architecture Foundation, Wasington.

Lawson, L., 2005. City Bountiful; A Century of Community Gardening in America. University of California Press, Berkeley.

Von Hassell, M., 2002. The Struggle for Eden: Community Gardens in New York City. Bergin and Garvey, Westport.

Data z projektu „Zahradkářské osady – stíny minulosti nebo záblesky budoucnosti“ (31/DPV/2011) – kolektivní monografie.

16. Předpokládaný vedoucí DP:

Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

17. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta):³

Lysá nad Labem 14. června 2013

SKE
diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry

³ nepovinné